

**Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav Blízkého východu a Afriky**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Dominika Sedláková

**Role náboženského práva
v právním systému Státu Izrael:
Koncept „vázané ženy“: Aguna**

**The Role of Religious Law in the Legal
System of the State of Israel:
The Agunah**

Praha, 2012

Vedoucí práce:
PhDr. Mgr. Pavel Sládek, PhD.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu své diplomové práce PhDr. Pavlu Sládkovi, PhD., za jeho cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....
Dominika Sedláková

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá úlohou židovského náboženského práva v právním systému státu Izrael. Jejím cílem je poukázat na zvláštnost izraelského právního systému, do kterého bylo inkorporováno židovské náboženské právo, halacha. Práce rozebírá ustanovení práva manželského a rozvodového, právních odvětví, do kterých byla halacha jako taková inkorporována. Problematiku použití náboženského práva v právním řádu moderního státu popisuje na fenoménu vázaných žen, agunot. Aguna je žena, která nemůže uzavřít nový sňatek, neboť její předchozí manželství neskončilo jedním z halachicky uznaných způsobů, a to smrtí manžela nebo předáním rozvodového listu.

Přestože je problematika agunot velmi stará a učenci se ji snaží vyřešit po staletí, dostává v současné společnosti nový rozměr. Moderní společnost, která odmítá nerovnost pohlaví a snaží se zajistit rovná práva mužům i ženám, se musí vyrovnat se skutečností, že ženy ve vázaném stavu jsou odkázány čekat na rozhodnutí svého manžela, který nemůže být dle halachy k rozvodu s nimi přinucen. Napomoci řešení situace agunot může sama židovská společnost, svým tlakem na muže, kteří odmítají vydat ženám rozvodový list a často se tímto způsobem snaží dosáhnout určitého neoprávněného prospěchu.

V práci jsou uvedena navrhovaná řešení, jak pomoci těmto ženám k uvolnění z předchozího sňatku a umožnit jim začít nový život. Některá z nich jsou užívána po staletí a rozpracována v řadě respons, jiná jsou poměrně nová. Všechna mají stejný cíl, osvobodit ženy uvězněné v nefungujícím manželství, a to pomocí prostředků, jejichž použití neodporuje ustanovením židovského náboženského práva o manželství a rozvodu.

Klíčová slova: Judaismus, náboženskopravní literatura, postavení ženy, dějiny náboženského práva, Stát Izrael, manželské právo.

Abstract

The present M.A. thesis deals with the role of Jewish religious law in the legal system of the State of Israel. The aim of this work is to describe unique nature of Israeli legal system due to the incorporation of Jewish religious law. The thesis focuses at the marital and divorce law. This legal branch was the most influenced by Jewish religious. The case of agunot, literally chained women, was chosen as an example of the application of Jewish religious law in the legal system of a modern country.

Agunah is a woman who is not permitted to remarry because she has not been given a divorce list nor she is widowed. The problem of agunot is rather ancient and Jewish scholars have tried to find a solution for many centuries. However, nowadays when society calls for an equality between genders and for standard human rights, this issue is even more pressing than ever before. Hardly is a woman accorded right to human dignity if her husband can keep her at his own mercy. At the absence of systemic legal tool, the whole community, including the Orthodox rabbis, should be willing to exert moral pressure such as banning lenient men from synagogue offices and honors to help women to be released from their marriage. More so because the motive behind withholding a *get* is in most cases economic or other benefit.

There are proposed solutions how to help women to be released from marriage and to begin a new life. Some of them are very old and they are developed in many responsae, other are recent. All of them have the same aim – to free a woman from her nonfunctional marriage by means of legal tools that do not contradict Jewish religious law.

Keywords: Judaism, halakhic literature, the position of woman in Jewish society, history of religious law, State of Israel, marital law.

Obsah

Úvod.....	8–9
I. Izraelské právo	10–11
I.1 Halacha	11
I.2 Dějiny halachy	11–17
I.3 Sefarad	17–20
I.4 Aškenáz.....	20–23
I.5 Prameny halachy	23
II. Dějiny práva Státu Izrael.....	24–26
II.1. Soudní soustava.....	26–27
III. Aguna v kontextu manželského a rozvodového práva	28
III.1 Manželství v judaismu	28–30
III.2 Uzavírání manželství.....	30–32
III.3 Překážky vstupu do manželství	33
III.4 Levirátní sňatek	33–34
III.5 Rituál ḥališa	34–35
III.6 Levirátní sňatek a ḥališa v současném Izraeli	35
III.7 Ketuba	35–38
III.8 Rozvod manželství.....	38–39
III.9 Geṭ–rozvodový list v judaismu.....	39–42
III.10 Právo ženy na rozvod manželství	42–43
III.11 Právo manžela domáhat se rozvodu manželství.....	43–44
III.12 Právní následky rozvodu	44
III.13 Rozvodové řízení v Izraeli	44–46
III.14 Snaha o posílení rovnoprávnosti v rozvodovém řízení.....	46–48
III.15 Vázaný stav (igun)	48–50

III.16 Prohlášení za mrtvého	50–52
III.17 Následky nového sňatku.....	52–53
III.18 Historie a navrhovaná řešení,důležitá responsa.....	53–58
III.19 Současný Izrael	58–59
Závěr	60–61
Seznam použité literatury	62–65

Úvod

Tématem mé diplomové práce je role židovského náboženského práva v právním systému Státu Izrael. Stát Izrael, jakožto moderní demokratický stát, je výjimečný v tom, že náboženské právo je součástí právního řádu a neexistuje v něm oddělení státu od církve. Rovněž pohled izraelské právní vědy a historiografie na vývoj práva je odlišný, spíše národně kulturní, než historický.

Židovské právo, *halacha*, ovlivňuje většinu právních odvětví pouze nepřímo, právní předpisy obsahují ve svých důvodových zprávách odkazy na ustanovení Tóry týkající se dané problematiky. Židovské náboženské právo jako takové bylo inkorporováno do manželského práva Státu Izrael a v této oblasti byla též zakotvena jurisdikce rabínských soudů. Ve srovnání s českým právním řádem je zajímavá především závaznost rozhodnutí náboženských soudů, nemožnost občanského sňatku a již zmiňované neoddělení státu od církve.

Zvláštnost izraelského právního systému je v práci ukázána na problematice takzvaných vázaných žen, *agunot*, tedy žen, které nemohou uzavřít nový sňatek, neboť jejich předchozí manželství nezaniklo halachou předvídaným způsobem, tedy předáním rozvodového listu nebo úmrtím manžela, respektive jeho prohlášením za mrtvého.

Postavení těchto žen je velmi obtížné. Jsou odkázány na libovůli svého manžela, který jim musí rozvodový list předat ze své vlastní vůle, bez jakéhokoli vnějšího nátlaku. Hledání způsobu, jak pomoci těmto ženám a přimět manžela k vydání rozvodového listu způsobem, který by neohrozil jeho platnost, je problémem, kterým se židovská společnost zabývá již po staletí.

V moderní společnosti začíná tradiční židovské právo narážet na požadavek rovnosti pohlaví, rovných práv jednotlivce a ochrany těchto práv ze strany státu. Odborníci se tak snaží nalézt řešení, které by umožnilo zachování lidské důstojnosti těchto žen a zabránilo mužům, aby zneužívali svého výlučného práva předat rozvodový list k získání neoprávněného prospěchu. Je třeba se při hledání této cesty vyrovnat se staletí starými principy a snažit se dosáhnout řešení poměrně rychlého a přijatelného pro moderní společnost.

V přítomné diplomové práci byla použita zásadní literatura vztahující se k danému tématu. Pro obecné dějiny židovského práva rozsáhlé dílo *Jewish law: history, sources, principles* od Menachema Elona, bývalého soudce Nejvyššího izraelského soudu. Vlastní problematiku vázaných žen jsem zpracovala s použitím monografií a respons věnujících se manželství a rozvodu v judaismu, jednotlivým navrhovaným řešením, jak pomoci *agunot* vyvázat se z nefungujícího manželství. Při transkripci hebrejštiny jsem vycházela ze studie

Pavla Čecha a Pavla Sládka „Transliterace a transkripce hebrejštiny: základní problémy a návrhy jejich řešení“,¹ citace z Tóry jsou podle překladu vrchního českého a pražského rabína Efrajima Sidona.²

---

¹ Pavel Čech – Pavel Sládek, „Transliterace a transkripce hebrejštiny: základní problémy a návrhy jejich řešení“, *Folia Philologica – Listy filologické* 82 (2009), č. 3–4, s. 305–339. Použita byla norma D – filologická transkripce.

² *Chamiša chumšej Tora – Pět knih Mojžišových* (přel. Efrajim Sidon), Praha, Sefer, 2012.

I. Izraelské právo

Právní systémy jednotlivých států se od sebe ve větší či menší míře odlišují. Tato odlišnost je dána do značné míry historickým vývojem právního systému v dané zemi. Svou roli v mnoha případech sehrálo náboženství, jež bylo na určitém území většinové i zvyky a tradice místního obyvatelstva a politických sil, které danou oblast ovládaly. Přesto lze většinu současných právních řádů zařadit do jednoho ze dvou hlavních právních typů, kontinentálního či anglosaského (angloamerického).

Angloamerické právo lze charakterizovat jako soubor práva, odvíjející se od soudních rozhodnutí a nikoli od aktů zákonodárných sborů. Toto právo obsahuje soubor zásad a pravidel jednání, která čerpají svou autoritu pouze ze starobylých obyčejů a zvyklostí nebo z rozhodnutí a výnosů soudů, které tyto zvyky a obyčeje uznávají, potvrzují nebo provádějí. Kontinentální právo je oproti tomu soubor práva, jehož hlavním pramenem jsou zákonné úpravy schvalované zákonodárnými sbory. Jde o právo psané, v němž není úloha soudce natolik klíčová jako v právu angloamerickém.

Zvláštností izraelského práva, vyplývající z jeho specifického vývoje, je skutečnost, že není čistou formou ani jednoho z obou jmenovaných právních systémů. Je tomu tak jednak z důvodu specifického vývoje práva na území dnešního Státu Izrael, jednak vlivem výjimečných dějin židovského lidu, který se po dlouhou dobu nacházel v diaspoře a disponoval pouze omezenou autonomií.

Stát Izrael nemá psanou ústavu, pouze takzvané *Základní zákony* (*Hukej ha-jesod*). *Základní zákony* upravují nejdůležitější vztahy ve státě a jeho uspořádání, rozdělení a výkon státní moci, stejně jako základní práva a svobody občanů. Zákonem nebylo jasně stanoveno, zda tyto *Základní zákony* disponují vyšší právní silou než ostatní zákony, přesto je možné *Základní zákony* považovat za klíčovou složku izraelského ústavního práva.³

Izraelský právní systém byl ovlivněn právem osmanským, zejména pak občanským zákoníkem Osmanské říše, takzvaným Mecelle⁴, německým občanským právem, dále pak právem náboženským, a to jak právem židovským (zejména v oblasti práva rodinného), tak

³ Základních zákonů je v současné době čtrnáct (uvádíme oficiální anglické názvy): The Knesset (O parlamentu, 1958), Israel Lands as Basic Law: The People's Lands (Izraelské země jako základní zákon: Země lidu, 1960), The President of the State (Státní prezident, 1964), The Government (Vláda, 1968 – neúčinné), The State Economy (Státní hospodářství, 1975), The Army (Armáda, 1976), Jerusalem, the Capital of Israel (Jeruzalém, hlavní město Izraele, 1980), The Judiciary (Soudní moc, 1984), The State Controller (Státní kontrolor, 1988), Human Dignity and Liberty (Lidská důstojnost a svoboda, 1992), The Government (Vláda, 1992 – neúčinné), Freedom of Occupation (Svoboda povolání, 1992 – neúčinné), Freedom of Occupation (Svoboda povolání, 1994), The Government (Vláda, 2001).

(http://www.knesset.gov.il/description/eng/eng_mimshal_yesod2.htm a

http://www.knesset.gov.il/description/eng/eng_mimshal_yesod.htm, poslední přístup 20. července 2012.

⁴ <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e1492>, poslední přístup 12. července 2012.

právem islámským právem (*šarí'a*). Posledním významným pramenem současného izraelského práva je tzv. Britské právo (*Common Law*). V poslední době je navíc na rozhodování izraelských soudů patrný vliv amerického a kanadského práva, v menší míře pak též práva kontinentálního.

Lze uvést následující příklady právních odvětví izraelského práva, která byla ovlivněna zákony různého původu. Izraelské obchodní právo nese prvky islámského náboženského práva, zákon o smluvní pokutě je částečně založen na § 106–111 osmanského občanského soudního řádu z června 1879, a tento je zase inspirován právem francouzským. Ustanovení týkající se občanskoprávních deliktů mají oproti tomu svůj původ v právu britském. Přesto základním principem, na kterém je izraelský právní systém postaven, je právo židovské, tzv. *halacha*.

I.1 Halacha

Halacha (z hebrejského *halach* – jít, kráčet) je náboženskoprávní složkou rabínského judaismu. Formuluje příkázání judaismu, týkající se jednotlivce, ale také mezilidských, společenských, národnostních a mezinárodních vztahů. Výraz halacha v původním významu znamená rozhodnutí v určité konkrétní věci, později se však začal užívat také ve smyslu, v jakém tento výraz používáme dnes, čili pro právní systém judaismu jako takový.

Pro moderní židovské právo se užívá též termínu *mišpaṭ 'ivri* (doslova hebrejské právo). Často je toto označení přijímáno právě pro otázky halachy, tedy náboženskoprávního systému. Jiný hebrejský termín pro právo je *dinim* (sg. *din* – rozsudek, právní rozhodnutí), který se užívá pro materiál zahrnutý ve čtvrtém oddílu *Mišny*, tedy v *Neziḳin*. Výraz *dinim* v sobě obsahuje dvě právní odvětví, *dinej mamonot a dinej nefšaot*. *Dinej mamonot* (přibližně zákony o majetku) lze s jistým zjednodušením označit za právo občanské, zatímco *dinej nefšaot* (přibližně zákony o hrdelních trestech) odpovídá té části trestního práva zabývající se trestnými činy, za které je možno uložit trest smrti či tělesné tresty.

I.2 Dějiny halachy

Dějiny židovského práva trvají více než tři tisíce let a není tedy překvapením, že existují různé pokusy o jejich periodizaci. V následujícím přinášíme stručný přehled vývoje židovského práva s použitím periodizace, již zastává oficiální izraelská právní historiografie, jak ji formuluje základní monografické pojednání o dějinách izraelského práva ~~Mena~~

Elona.⁵ Poznamenejme, že Elon (nar. 1923) působil po dlouhou dobu jako soudce Nejvyššího soudu Státu Izrael (1977–1993) a následně také jako jeho předseda (1988–1993). Elon člení dějiny izraelského práva na dvě základní období, od vzniku psaného práva do redakce *Babylónského talmudu* a od redakce *Babylónského talmudu* do současnosti. Shrňme nejprve Elonovo pojetí staršího období a následně se je pokusíme zhodnotit z pohledu současného akademického výzkumu.

Elon navrhuje rozdělit úsek od vzniku psaného práva do redakce *Babylónského talmudu* do šesti etap:

- 1) Biblické období do doby působení Ezdráše a Nehemjáše, přibl. do 5. století př. n. l.,
- 2) od vystoupení Ezdráše a Nehemjáše do doby „párů“ (viz dále), tedy asi do roku 160 př. n. l.,
- 3) Období „párů“, 160 př. n. l. až do počátku našeho letopočtu
- 4) Období tanajim, od počátku našeho letopočtu asi do roku 220 n. l.
- 5) Období amorajim, od poloviny 3. století do konce 4. století n. l., respektive 5. století n. l.
- 6) Období savorajim, od uzavření obou talmudů do závěru jejich redakce, tedy do konce 6. století n. l. (popřípadě do poloviny 7. století n. l.).

Období „párů“ dostalo svůj název po pěti dvojicích (párech – *zugot*, sg. *zug*) význačných učenců, kteří stáli v čele velkého soudního dvora zvaného Sanhedrin,⁶

Etapa působení *tanajim* (sg. *tana*, doslova ten, kdo opakuje učení – aramejské sloveso תנא׳ je ekvivalentem hebrejského שנה) mělo zahrnovat šest generací učenců, počínaje Gamali'elem starším (vnukem Hilela) a jeho současníky, konče Jehudou ha-Našim, jenž byl podle tradice redaktorem *Mišny*. Skutečný podíl Jehudy ha-Našiho na výsledném textu *Mišny*

---

⁵ Menahem Elon, *Ha-mišpat ha-ivri: toldotaw, mekorotaw, ekronotaw*, 3 sv., Jeruzalém: Magnes Press, 1988. Použili jsme anglickou verzi: *Jewish Law: History, Sources, Principle*, Philadelphia: The Jewish Publication Society, 1994.

⁶ Sanhedrin – nejvyšší politická, soudní a právní instituce židovského obyvatelstva Palestiny v období řecko-římské nadvlády až do zániku patriarchátu po smrti Rabana Gamali'ela VI. (425). Pokračoval v činnosti Velkého shromáždění (*Bejt kneset ha-gdola*), které vzniklo po návratu Židů z babylónského exilu a zaniklo ve 2. stol. př. n. l. Sanhedrin měl sídlit v Jeruzalémě a v jeho čele stál předseda s titulem *naši* a jeho zástupce s titulem *av bejt din*. (Pavlincová – Horyna, eds., *Judaismus, křesťanství, islám*, Olomouc, 2003, s. 181.

je neprokazatelný a je zřejmé, že čerpal z práce svých předchůdců. Stejně tak je zřejmé, že i po ukončení základní redakce byl text *Mišny* podrobován množství zásahů.⁷

Mišna ve svém celku je spolu s *Toseftou* nejstarším záznamem náboženskoprávních tradic rabínského judaismu. Má formu náboženskoprávních výroků a pouček, z nichž některé jsou v *Mišně* přítomny jako anonymní, jiné jsou vloženy do úst učencům, kteří jsou v tradiční židovské historiografii nazýváni *tanajim*. Samotné slovo *mišna* je odvozeno od kořene *šana* – učit se, studovat, opakovat. Dílo je rozděleno do šesti oddílů (*sedarim*, sg. *seder*, doslova pořádek): Zera'im (týká se zemědělství v zemi Izraele), Mo'ed (zabývá se svátky a s nimi spojenými otázkami), Našim (obsahuje problematiku rodinného práva), Meziť (týká se práva občanského a z menší části trestního), Ķodašim (pojednává o obětech v Chrámu) a Tohorot (zabývá se otázkami rituální čistoty a nečistoty). Oddíly jsou dále členěny na traktáty (*masechet*, pl. *masechtot*), jež se ještě člení na kapitoly (*perakim*, sg. *perek*), jednotlivé *mišnajot* (sg. *mišna*, v češtině se odlišuje od názvu celého spisu malým počátečním písmenem) a nakonec na jednotlivé náboženskoprávní výroky (*halachot*, sg. *halacha*).

Příkladem, jak *Mišna* doplňuje, vyjasňuje, upřesňuje a systematizuje příkázání obsažená v Tóře, může být verš Ex 20,8. Nalezneme zde následující příkázání: „Pamatuj dne odpočinku, abys jej posvěcoval.“ Avšak teprve *Mišna* na základě rabínské hermeneutiky biblického textu toto obecné příkázání konkretizuje a specifikuje, jak tento den světit, které činnosti není povoleno vykonávat a zavádí i inovace jako je *kiduš* a *havdala*.⁸

Následující generace učenců, nazývaní tradičně *amorajim* (sg. *amora*, od hebrejského *amara* – říkat, vykládat) chápali *Mišnu* jako autoritativní a kanonický text. Případné rozpory mezi jednotlivými výroky *Mišny* nebo výroky nejasné se pokoušeli navzájem harmonizovat a vysvětlit. *Mišnu* studovali ve skupinách a dialogickým způsobem. Diskuze dialogické povahy pumišnaických učenců tvoří jádro tzv. *gemary*, obsažené výsledně ve dvou redigovaných kompozicích, v *Jeruzalémském* a *Babylónském talmudu*. Také v rámci skupiny *amorajim* rozlišuje tradiční a do značné míry také oficiální izraelská historiografie několik generací (nejčastěji pět). Někteří z učenců *gemary* působili v zemi Izraele (Cesarea, Tiberias), jiní v babylónské diaspoře (Sura, Pumbedita a Nehardea), mezi oběma centry však současně docházelo ke kulturní výměně. V této době ještě neexistovaly institucionalizované akademie,

⁷ K tomu viz klasickou práci J. N. Epsteina, *Mavo le-nusah ha-Mišna*, Jeruzalém: Magnes Press, 2000.

⁸ Kiduš (přesněji *kiduš*, doslova doba posvěcení) je požehnání recitované nad vínem nebo hroznovou šťávou, jehož obsahem je posvěcení šabatu nebo jiného svátku. *Havdala* (doslova odlišení, oddělení) je starobylý obřad, vyznačující předěl mezi svátečním časem šabatu (svátků) a profánním časem všedního dne. Obřad *havdaly* se sestává ze čtyř požehnání nad vínem, kořením, svíci a následného oddělení posvátného a světského, světla a tmy, Izraele a národů a dne sedmého od šesti dnů stvoření. Viz Pavlincová – Horyna (eds.), *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 86–87.

jak je známe v pozdějším ga'onském období, avšak skupiny studentů se shromažďovaly okolo daného učitele – mistra.

Nejdůležitějším výsledkem činnosti *amorajim* bylo vytvoření podstatných částí *Babylonského a Jeruzalémského talmudu*. Talmud (od heb. *lamad*, učit se) je sbírkou diskuzí rabínů týkající se židovského zákona. Materiál gemary obou talmudů obsahuje jednak náboženskoprávní ustanovení, jednak příběhy, etiologické narativy i exegezi biblických veršů. Obecně však platí, že nehalachické pasáže talmudické gemary ilustrují použití práva nebo mají pomocnou roli při jeho formulaci.

Oba talmudy se liší použitým jazykem. V případě *Jeruzalémského talmudu* se jedná o kombinaci západní židovské aramejštiny (Jewish Palestinian Aramaic) a rabínské hebrejštiny, v případě *Babylónského talmudu* je vedle rabínské hebrejštiny přítomna východní židovská aramejšтина (Jewish Babylonian Aramaic). *Babylónský talmud* zahrnuje gemaru ke třiceti osmi z šedesáti tří traktátů *Mišny*. Opomíjí traktáty týkající se zemědělství (oddíl *Zera'im*) a části oddílu *Ṭohorot*, zabývající se Chrámem a obětními rituály.

Základní mechanismus talmudické diskuze vychází z kanonického statutu *Mišny*. Výroky *Mišny*, jež jsou pro učence gemary z definice pouze zdánlivě v rozporu, jsou srovnávány s extrakanonickým materiálem, rovněž připisovaným tanajitům, avšak nezahrnutým do *Mišny*, tedy s tzv. *barajtot* (sg. *barajta*, doslova stojící mimo). Kontradikce mezi dvěma výroky *Mišny* nebo mezi výrokem *Mišny* a barajtou se nazývá *kušja* (obtíž), pokus rozpor vyřešit formou argumentu se nazývá *teruc*. Nejčastějším typem řešení je tzv. *hiluk* – diverzifikace: dva zdánlivě si odporující výroky jsou diverzifikovány tak, že každý je aplikován na jiný předmět. Jakmile je dokázáno, že každý z výroků hovoří o jiné situaci, je rozpor mezi nimi odstraněn. V mnoha případech je však fiktivní dialog prodlužován přinášením dalších a dalších argumentů, jež smírné řešení diverzifikací vylučují. Mnohé pasáže gemary, zvané *sugjot* (sg. *sugja*, přibližně oddíl) jsou proto v rámci talmudické gemary uzavřeny výrazem *tejku* – [problém] zůstává stát (tedy nemá řešení).

Savoraité (od aram. *sevar*, uvažovat, přemýšlet) měli sehrát důležitou úlohu při konečné redakci talmudů do podoby, v jaké je známe dnes. Připisují se jim vysvětlení částí halachické terminologie a výklady některých obtížných halachických rozhodnutí. Někteří významní badatelé, například David Weiss Halivni, nazývávají toto období etapou *stamaim* (heb. *stam* – obecný, anonymní výrok) a tvrdí, že v období před působením těchto učenců

existovala pouze jakási proto-gemara, která nedosahovala rozsahu podrobnosti, v jaké ji známe dnes.⁹

Jak jsme zmínili, naznačený vývoj prvních období židovského práva v hrubých obrysech odpovídá oficiálnímu pojetí soudobých soudních a zákonodárných institucí Státu Izrael a představuje tak důležitou rovinu sebeporozumění. Již sama důležitost, jakou mají dějiny práva ve Státě Izrael, je velice významnou skutečností (Elonovy *Dějiny* vycházejí od roku 1973 v opakovaných hebrejských a anglických vydáních a jejich publikum se zdaleka neomezuje pouze na specialisty a studenty práva).

Zmíněná periodizace židovských dějin vychází z pramenů, které nemůžeme považovat za zcela objektivní a i když je stále zastáváno částí izraelské historiografie a právní vědy, musíme ho chápat jako národně-kulturní pohled na tradici práva, nikoliv jako pohled historický. Toto dělení sleduje zájmy a perspektivu rabinů. Prameny, které líčí rabínské období, jsou velmi jednostranné. Přehled o všeobecných dějinách můžeme získat z mimožidovských pramenů, literatury církevních Otců a archeologických nálezů, nicméně dějiny uvnitř rabínského hnutí jsou popsány pouze v židovských pramenech vycházejících z vítězného rabínského hnutí. Tyto zdroje odrážejí určité sebepochopení rabinů a mají sloužit jejich vlastním cílům.

V centru pozornosti je vztah k tradici a učení, což můžeme pozorovat v ohraničení jednotlivých období a dělení na dobu tanaitů, amoraitů a savoraitů. Tato periodizace je velmi stará, vychází z dopisu Šeriry ga'on a je rozpracována v díle *Sefer ha – kabala* Avrahama ibn Daúda.

Neexistuje rovněž důkaz, že by rabínské hnutí hned od počátku dosáhlo uvnitř židovství postavení uznávané vůdčí vrstvy. Rabinát se jako nová vůdčí vrstva prosadil teprve postupně.¹⁰

Druhou etapu ve vývoji halachy poté dělíme do dalších úseků:

1. Období *ge'onim*, od konce působení *savoraim* asi do poloviny 11. století

Tato epocha dostala svůj název podle oficiálního titulu hlavy akademií v Súře a Pumbeditě. Titul *ga'on* je zkrácenou formou plného znění titulu, které zní *roš ješivat ge'on Ja'akov*. Po většinu tohoto období zůstávaly babylonské akademie židovskými duchovními centry a většina židovských komunit uznávala rozhodnutí a responsa ga'onů za právně závazná.

---

⁹ David Weiss Halivni, *Peshat and Drash: Plain and Applied Meaning in Rabbinic Exegesis*, NY, Oxford University Press, 1991.

¹⁰ Günter Stemberger, *Talmud a midraš*, Praha, Vyšehrad, 2011, s. 22–26.

Talmud byl hlavní náplní studia v akademiích. Babylónské akademie přitahovaly studenty i z daleka a to zejména na dvakrát ročně konané zasedání nad studiem *Talmudu* v měsících Adaru a Elulu. Tato studijní setkání, nazývaná *kala*, byla navštěvována asi čtyřmi sty studenty, sedmdesáti staršími (členové akademie) a bezpočtem diváků. Studenti byli zkoušeni a existoval tu i systém stipendií, který měl posluchače motivovat ke studiu.

Mezi dvěma studijními setkáními byla přestávka pěti měsíců, které mělo sedmdesát členů akademie věnovat studiu traktátu *Talmudu* určeného ga'onem, zatímco studenti si mohli zvolit traktát dle libosti.

Ga'oni se stali předními vykladači *Talmudu*, k čemuž měli dva předpoklady, které jiní vykladači postrádali. Byly jimi přístup k nejautoritativnější a nejrozsáhlejší textové tradici *Talmudu* a též plyná znalost babylónské aramejštiny.

Od devátého století začínají postupně vznikat komentáře, které se věnují obtížným výrazům v *Talmudu*. Mezi prvními vytvořil arabsky psané dílo tohoto typu Sa'adja Gaon, a to „o obtížných slovech ve všech šesti oddílech *Mišny*.“

V pozdějším ga'onském období je možné najít počátky pokusů o vytvoření systematické talmudické metodologie. Zde je třeba uvést práci Šmu'ela ben Hofniho *Úvod do znalosti Talmudu a Mišny*. Spis je sepsán v judeo-arabštině, má 145 kapitol, z nichž je většina věnována *Babylónskému talmudu* a postupům, jak se dochází k halachickým rozhodnutím na základě talmudických diskuzí nad amoraitským materiálem.

Nejdůležitějším počinem ga'onů bylo, že vytvořili ze „svého“ *Talmudu* nejautoritativnější soubor rabínské tradice. Existovalo obecné pravidlo, že výsledná *halacha*, tedy právní rozhodnutí, měla být odvozena z *Talmudu*. Nicméně i jednoznačné stanovisko v *Talmudu* mohlo být ga'onem odmítnuto s poukazem na jistou specifickou tradici či na místní zvyk. K nejznámějším ga'onům patřili 'Amram, Sa'adja, Šmu'el ben Hofni, Šerira a Haj.

Autorita babylonských akademií začíná upadat s příchodem Židů do severní Afriky a na Pyrenejský poloostrov a s postupným vznikem mnoha duchovních center v západní Evropě od 11. století. Tato nová realita přinesla nový rozvoj židovského práva, zejména byl kladen větší důraz na místní zvyky a legislativu typu *taḳanot*.

2. Rabínské období, které se dále dělí na:

- a) Období působení *rišonim*
- b) Období působení *aḥaronim*
- c) Období postupného rušení židovské soudní autonomie

Ad a) *Rišonim*, 11.–15. století n. l.

Rišonim (z hebr. *rišon*, první, počáteční) jsou učenci působící po konci ga'onského období, kdy začíná slábnout autorita babylónských akademií a vzniká více center židovské vzdělanosti. Toto období je též úsekem dějin židovského práva, kdy vznikají jeho klasická díla, tedy Rašiho komentář k *Talmudu* a komentáře tosafistů, kodexy Jšh aḳa Alfasiho, Moše Maimonida, Ja'akov ben Ašera, Josef Kara, Moše Isserlese a jiných, stejně jako sbírky respons Šeloma ben Avrahama Adreta (Rašba'), Me'ira (Maharama) z Rothenburgu, Ašera ben Jeḥiela (Roš), Jišhaka ben Šešeta Perfeta a dalších. Také byla v tomto období vydána řada obecních předpisů. Éra působení rišonim se odehrávala v době vzestupu i zániku španělského židovstva, vzniku a rozvoje nových center v Polsku a Litvě, jejichž učenci významným způsobem přispěli k rozvoji židovského práva.

I.3 Sefarad

Aktivitu španělských učenců můžeme rozdělit do tří období: od poloviny 10. do poloviny 12. století, od konce 12. do poloviny 14. století a od druhé poloviny 14. století do vypovězení ze Španělska v roce 1492.

V období muslimské nadvlády na Pyrenejském poloostrově, po dobytí v roce 711 sílilo napětí mezi španělským židovstvem a babylónskými akademiemi. Působení španělských učenců na poli halachy počíná v polovině 10. století s příchodem rabiho Mošeho a jeho syna rabiho Ḥanocha z Itálie. Rabi Moše ben Ḥanoch a rabi Mešulam ben Ḳalonymos, kteří byli činní v druhé polovině 10. století, byli prvními učenci v Evropě, kteří psali responsa. Tento literární žánr, který se rozvinul během ga'onského období, postupně získal důležité postavení v rámci pramenů práva.¹¹

Responsa, doslova odpovědi se stala důležitým pramenem nejen halachy, ale zároveň slouží badatelům pro poznání životních podmínek Židů v dané oblasti. Jedná se vlastně o precedenční prameny práva, kdy je určité autoritě zaslán dotaz, jak v konkrétním případě postupovat a učenec dotaz zodpoví a navrhne řešení.

Na konci 11. století přichází na území dnešního Španělska ḳa Alfasi, jehož nejvýznamnější dílo, *Sefer ha-halachot*, platí i dnes za jeden ze základních spisů rabínské literatury. Pokrývá tři oddíly *Talmudu*, a to Mòed, Našim a Neziḳin a traktáty Berachot a Ḥulin. Tato práce měla být příručkou pro ty, kdo potřebovali najít halachot vztahující se k určitému problému a snadněji se zorientovat v dané právní materii. Alfasiho práce se snaží

---

¹¹ K tomu viz Solomon Bennet Freehof, *The responsa literature and A treasury of responsa*, New York, KTAV Pub. House, 1973.

shrnout halachot k určité otázce ve stručnější formě, uvádí pouze některé citace ga'onů, a to na rozdíl od svých následovníků, jejichž práce byly velmi obsáhlé, s citací talmudických pasáží. Jmenujme například Jehudu bar Jišḥaḳa al-Bargeloniho.

Rozkvět španělské kreativity na poli halachy je přerušen vpádem Almohadovců a následnou perzekucí v polovině 12. století. Někteří učenci dokonce opouštějí Pyrenejský poloostrov a odcházejí do severní Afriky. Nejznámějším z nich je Maimonides (Moše ben Maimon, Rambam), jehož nejvýznamnějším dílem rozsáhlý kodex *Mišne Tora* asi z roku 1180.¹²

Mišne Tora je halachickým kodexem, který ovlivnil následující generace učenců, ať už se proti němu vymezovali a kritizovali ho, či si ho cenili. Kniha pokrývá materiál ústní Tóry ve všech oblastech, na rozdíl od prací předchozích je určena široké veřejnosti a je psána jednoduchou, jasnou hebrejštinou. Uspořádání materiálu je logické, podle předmětu. Maimonides sám popsal, co bylo jeho motivací pro sepsání *Mišne Tora*:

Komentáře ga'onů a jejich sbírky zákonů a respons, které se snažili vytvořit ve formě srozumitelné a jasné, se staly v naší době těžko pochopitelnými a pouze několik málo jedinců je schopno jim porozumět.¹³

Maimonides v *Mišne Tora* uvádí pouze svůj vlastní názor a protichůdné pohledy na danou problematiku nezmiňuje. *Mišne Tora* nelze chápat jako halachu jako takovou, nemá závaznost Tóry či *Talmudu* a autor to tak s největší pravděpodobností ani nezamýšlel. Pokud by totiž měla mít *Mišne Tora* stejnou závaznost jako *Talmud* či *Mišna*, vyvstává otázka, co by bylo zdrojem této autority. Pro značnou část Židů se stala *Mišne tora* příručkou, vodítkem, jak vést život v souladu s halachou a jak se orientovat ve změní ústního zákona.¹⁴

Lze shrnout, že židovští učenci působící v muslimském Španělsku v období mezi léty 950 až 1150 se soustředili zejména na právo, rozhodnutí v konkrétních případech a psaní halachických kodexů. V této době se neobjevují komentáře k *Talmudu*. Autoři se zcela minimálně věnují midrašům a agadě a postupně vzrůstá jejich zájem o etickou literaturu.

---

¹² Isadore Twersky, *Introduction to the Code of Maimonides (Mishneh Torah)*, New Haven : Yale University Press, 1980.

¹³ Isadore Twersky, ed., *A Maimonides Reader*, West Orange, N.J.: Behrman House, 1972.

¹⁴ Moshe Halbertal, *What is the Mishneh Torah? On Codification and Ambivalence*, in: Jay Michael Harris (ed.), *Maimonides After 800 Years: Essays on Maimonides and His Influence*. Distributed by Harvard University Press, 2007, s. 86.

Učenci věnují pozornost tvorbě předchozích generací, zejména pak ga'onů a většina z nich píše v arabštině.¹⁵

Od konce 12. do počátku 14. století se na Pyrenejském poloostrově rozvíjí hlavně hloubkové studium Talmudu. Ačkoliv vzniká stále řada respons, vzrůstá zájem o etickou a homiletickou literaturu. Ve srovnání s Aškenázem nenacházíme ve Španělsku v tomto období literaturu pojednávající o zvycích a tradicích jednotlivých komunit, či španělského židovstva. Je to dáno skutečností, že ve Španělsku nebylo takové množství imigrantů, kteří si přinášeli své vlastní zvyky a španělští Židé se cítili být vázání svými tradicemi sahajícími do dávné minulosti.

Mezi přední učence této etapy patří ḤNa manides, který sám napsal komentáře k oddílům Talmudu M'ced, Našim a Nezi ḵin a rovněž kritizoval Maimonidovu *Sefer ha-mišwot*. Nejdůležitějším halachických spisem vzniklým za vlády křesťanských španělských panovníků je *Sefer ha-ṭurim* Ja'aqova ben Ašera. *Sefer ha-ṭurim* (též *'Arba 'a ṭurim – Čtyři řady*), jedno z nejvýznamnějších halachických kompendií. Spis je rozdělen do čtyř částí, první se týká požehnání, modliteb, šabatu, svátků a půstů, druhá modloslužebnictví a období smutku, třetí rodinných a osobních věcí a čtvrtá financí, peněžních záležitostí obecně, mezilidských vztahů.

Spis *Arba 'a ṭurim* získal značný vliv a oblibu pro své jasné uspořádání, podrobnost a srozumitelnost. Ja'aqov ben Ašer použil při své práci spis Jišḥaḵa Alfasiho, porovnával jej s názory Maimonidovými a s aškenázskou tradicí tak, jak je zaznamenána v pracích tosafistů. Na rozdíl od Maimonida Ja'aqov ben Ašer porovnává různé pohledy na danou problematiku a také zahrnuje pouze ta odvětví židovského práva, která jsou aplikovatelná v diaspoře v době po zničení Chrámu.

Předním komentářem k *'Arba 'a ṭurim* je *Bejt Josef* Josefa Ḳara (1488–1575). Důvodem k sepsání tohoto díla byl jistý pocit chaosu vyvolaný rozsáhlými přesuny židovského obyvatelstva po jeho vypovězení ze Španělska a Portugalska.¹⁶ *Bejt Josef* autor později použil, společně se systematickým uspořádáním *'Arba 'a ṭurim*, pro své nejpopulárnější dílo *Šulḥan 'aruch*. Kodex *Šulḥan 'aruch* je však na rozdíl od *'Arba 'a ṭurim* stručnější, necituje prameny a byl zamýšlen jako pomůcka pro toho, kdo není dostatečně vzdělán, aby četl a studoval *Bejt Josef* či jiná halachická díla zde zmíněná.

¹⁵ Avraham Grossman, *Legislation and Responsa Literature, The Sephardi Legacy*, sv.1, ed. H. Beinart, Jerusalem, 1992, s. 196 – 198.

¹⁶ Pavel Sládek, „Širší kontext pražské židovské renesance“, in Jiřina Šedinová a kol., *Dialog myšlenkových proudů středověkého judaismu*, Praha, Academia, 2011, s. 336.

Skutečnost, že Jos~~ka~~ro založil *Bejt Josef* a tedy i *Šulhan 'aruch* na kompéndiu *'Arba 'a turim*, je významná z toho důvodu, ~~Ka~~ro tak obchází Maimonidův kodex *Mišne Tora*. Pokud členění *Bejt Josef* odpovídá *'Arba 'a turim*, pak~~Ka~~ro činí z Maimonidova kodexu slepou větev kodifikační tradice. Druhým důvodem, proč byla~~Ka~~rova volba významná, bylo obecné přijetí a rozšíření Ben 'Ašerova kompéndia jak mezi Sefardy, tak Aškenázy.¹⁷ *Bejt Josef*, respektive *Šulhan 'aruch*, se staly nejvýznamnějšími zdroji právní autority, a to přesto, že posledně jmenovaný spis v Aškenázu zpočátku příliš přijímán nebyl. ~~Ka~~rovi bylo vyčítáno, že nezohlednil zvyky Aškenázů a že se pokouší oddělit právní rozhodování od kořenů halachy v *Talmudu*.¹⁸ Samotná identita aškenázských Židů byla v tomto období předmětem debat.¹⁹ Pro Josefa~~K~~ ara jsou aškenázští Židé Židy, kteří žijí v Německu, respektive na území dnešního Německa a v přilehlých oblastech. Naopak pro jednoho z vynikajících aškenázských učenců Mošeho Isserlese je Aškenázem ten, jehož otec byl aškenázským Židem. Tato genealogická koncepce je důležitá i pro právo, zejména pro dodržování zvyklostí. Židé stáli před problémem, zda sledovat zvyk místní, či obyčej svých předků. ~~K~~ aro i Isserles se shodují v tom, že principy židovského práva jsou univerzální, zatímco jeho výklad se již z otce na syny nedědí a může být odlišný.

I.4 Aškenáz

V Aškenázu bývaly nejprve centrem německé země, zejména Porýní, a Francie, později se pak přesouvají s migrujícím židovským obyvatelstvem na východ, do Polska, Litvy, na Ukrajinu. V 10.–11. století působí v oblasti Porýní a severní Francie významní učenci Raši a Geršom ben Jehuda, zvaný Me'or ha-Gola.

První jmenovaný je prvním autorem působícím v aškenázské oblasti, který se věnuje biblické exegezi. Vrcholem jeho díla je pak komentář k *Talmudu*, který je součástí každé jeho edice až do současnosti. Pro svůj komentář k *Talmudu* se sice inspiroval i komentáři svých učitelů a anonymními, tzv. mohučskými komentáři, ale řada komentářů je jeho vlastních a velmi často nesouhlasí s tvrzením svých učitelů. Naprosto unikátní je u Rašiho jeho pedagogické nadání, kdy byl schopen předvídat obtížnost daného textu pro studenty a tedy věděl, kde má přidat vysvětlení tak, aby se student mohl v textu orientovat.

---

¹⁷ Pavel Sládek, „Širší kontext pražské židovské renesance“, in Jiřina Šedinová a kol., *Dialog myšlenkových proudů středověkého judaismu*, Praha, Academia, 2011, s. 337.

¹⁸ K tomu viz R. J. Zwi Werblowsky, *Joseph Karo, lawyer and mystic*, London, Oxford University Press, 1962.

¹⁹ Viz Joseph Davis, „The Reception of the Shulhan 'Arukh and the Formation of Ashkenazic Jewish Identity“, *AJS Review* 26 (2002), č. 2.

Důležitý na Rašiho komentáři je rovněž fakt, že každá talmudická diskuze je komentována na základě jednotné koncepce, která je traktátu vlastní. To znamená obecně akceptovaný halachický princip, následná diskuze mezi tanaity v *Mišně*, baraitot a *Toseftě* a diskuze mezi amoraim v *Talmudu*, provázanost principů a vzájemné rozpory a způsob řešení těchto rozporů a problémů z nich vycházejících. Rašiho komentář je nedocenitelný pro všechny studenty, neboť jim dává možnost se přesvědčit, zda jejich porozumění textu je správné.

Rabimu Geršomovi Me 'or ha-Gola je připisováno rozhodnutí vydané v 11. století, které zakazuje polygamií a dává ženě právo odmítnout přijetí geťu, rozvodového listu. Tento dekret byl přijat aškenázským židovstvem. Objevily se pochybnosti, zda je tento výnos závazný pouze pro aškenázské Židy, či pouze pro Geršomovy současníky, neboť podle biblického práva je polygamie povolena. Dodnes zůstává tento dekret jedním z významných pokusů o zrovnoprávnění ženy v rozvodovém řízení.

Velmi důležitým pramenem práva, který získal specifické postavení právě v Aškenázu, byl *minhag* (od hebr. *nahag*, jednat, chovat se určitým způsobem). Minhag označuje způsob chování, který není přikázán přímo na základě Tóry, ani nařízen rabínskými učenici. V Babylónii do ga'onského období a ve Španělsku a severní Africe až do 14. století se udrželo pojetí, že minhag nesmí být v rozporu s pravidly a vzorci chování, jejichž vzorem je Tóra nebo nařízení rabínů.²⁰

V aškenázské oblasti byla situace odlišná. Jak bylo výše zmíněno, obecně v hierarchii talmudických pramenů práva stojí nejvýše biblické právo, poté rabínské právo a až na konci pomyslného žebříčku, pokud se týče právní síly, stojí zvyky a tradice. Aškenázští učenici povýšili minhag na roveň přikázání z Tóry, jak vyjadřuje výrok „zvyk našich otců je Zákonem“. Minhagem může být i praxe, která se od talmudické halachy liší, nebo je s ní v přímém rozporu.²¹

V aškenázském světě prakticky nenajdeme rozhodnutí nebo halachu, které by nebyly zasazeny do rozvětveného zvykového rámce, jehož účelem je uchopit veškeré, i nejmenší detaily. Autoritativnost minhagu je odvozována z tradice. Tyto zvyky nejsou inovacemi příslušných učenců, ale pocházejí zase od jejich učitelů. Jejich závaznost je též podpírána zdola, na základě existujícího zvyku širokých vrstev.²²

---

²⁰ Pavel Sládek, *Raši (1040 – 1105): vznik biblického komentáře ve frankoporýnských židovských centrech*, Praha, Academia, 2012, s. 153.

²¹ Tamtéž, s. 154–155.

²² Tamtéž, s. 154–159.

Nejstarší dochovanou sbírkou minhagů je *Ma'aše ha-ge'onim*, která vznikla v poslední třetině 11. století. Tato kniha zachycuje aškenázské zvyky ve formě, v jaké se ustálily v dané oblasti, zejména v Mohuči, Wormsu a Špýru, v polovině 11. století.

Rozkvět aškenázských obcí byl přerušován řadou katastrof, kterými byla tato oblast postižena počínaje křížovou výpravou v roce 1096. Pálení *Talmudu* v Paříži ve 13. století možná překvapivě nevedlo k tvůrčí či intelektuální krizi, ale pouze k přesunu škol a centra vzdělanosti z Paříže na periferii. V roce 1306, respektive 1394, byli Židé vypovězeni z Francie. Řada obcí v německých zemích zanikla během kruciát, přesto stále zůstávaly velmi důležitým centrem aškenázské vzdělanosti.

Ad b) 'Aḥaronim, od vzniku *Šulḥan aruchu* s komentářem Mošeho Isserlese v 16. století do emancipace na konci 18. století

Jako 'aḥaronim (z hebr. 'aḥaron, zde ve významu pozdější) jsou označováni pozdější autority, učenci působící po vzniku *Šulḥan aruchu* do počátku emancipace. Postupně vznikají a rozvíjí se centra židovské vzdělanosti v Polsku a v 16. století zde působí jedni z nejvýznamnějších komentátorů Talmudu, z nichž lze jmenovat Šeloma ben Jehi'ela Lurii (Maharšal), který vystoupil proti *Šulḥan aruchu* s tím, že základním pramenem pro halachická rozhodnutí je *Talmud*. Stále vznikají responsa, z nejdůležitějších autorů první etapy jmenujme Šeloma ben Avrahama ha-Kohena, autora čtyřsvazkové sbírky respons a prvního autora, který sepsal vysvětlení k Maimonidovu dílu *Jad*.

Ad c) Období postupného rušení židovské soudní autonomie

Tuto etapu je možno ještě dále dělit na období od konce 18. století do počátku století 20., tedy éru židovského národního obrození, poté etapu od počátku 20. století do vzniku Státu Izrael a konečně období po vzniku Státu Izrael.

V českých zemích byla zásadním předpisem, který upravoval práva a povinnosti Židů včetně soudní autonomie takzvaná *Statuta Judaeorum*, vydaná mezi léty 1254–1262 Přemyslem Otakarem II. a potvrzovaná dalšími panovníky. Spory mezi Židy, s výjimkou případů, kdy rozhodoval král, měly být řešeny v rámci obce. Dvojitý soudní systém byl zrušen až *Tolerančním patentem* z roku 1782 (dle § 23). Od roku 1784 byli Židé podrobeni jurisdikci obecných soudů stejně jako křesťané. Pravomoc rabínských soudů byla omezena pouze na věci manželské a náboženské.²³

²³ Raphael Mahler, *Jewish Emancipation, A Selection of Documents by R. Mahler*, Pamphlet Series, Jews and the Post-War World, no. 1, New York, The American Jewish Committee, 1941, 18–20.

Postupným zbavením židovských obcí soudní autonomie v evropské diaspoře mizelo i každodenní používání halachy a bylo obtížné ji začlenit do životaschopného právního řádu nově vzniklého Státu Izrael.

I.5 Prameny halachy

Lze shrnout, že literárním zdrojem židovského práva²⁴ je Tóra, v období tanaitském jsou to pak halachické midraše, *Mišna*, *Tosefta*, baraitot a *Megilat ta'anit*. Amoraistké období přidává *Babylónský* a *Jeruzalémský talmud*. V této době také vznikají nové typy právních norem, jež se pak objevují i v období následujícím – *memrot*, *ma'asim*, *taḳanot* a *gezerot*.

V potalmudickém období vznikají komentáře k *Mišně* a především k *Talmudu*. Klasickým příkladem je Rašiho komentář k *Babylónskému talmudu*. Dále vznikají *še'elot u-tešuvot*, tedy responsa, rozhodnutí halachických autorit v konkrétní věci ve formě odpovědí na vznesené dotazy. Responsa se stala hlavním nástrojem pro rozvoj židovského práva v době po sepsání talmudů. Ve stejném období se objevují kodifikace práva, sbírky *taḳanot*, encyklopedie halachy jako například *Pachad Jšhaḳ* Jšhaḳa Lamprontiho a genealogie halachických autorit jako *Sefer ha-ḳabala* Abrahama ibn Daúda.

---

²⁴ Literární zdroj práva je ten zdroj práva, který slouží a je přijímán jako autentický literární zdroj rozličných ustanovení daného právního systému.
http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/judaica/ejud_0002_0014_0_14002.html,
poslední přístup 20. července 2012.

II. Dějiny práva státu Izrael

Stát Izrael byl založen v květnu 1948. V okamžiku založení nového státu většinou vyvstává otázka, jaké právo zůstane v platnosti. Za tímto účelem je vydávána takzvaná recepční norma, která má zajistit kontinuitu práva na daném území. Podobný zákon známe i z československých právních dějin. Tato recepční norma byla vydána po vzniku samostatného Československa a upravovala, které rakousko-uherské předpisy zůstávají v platnosti²⁵

Normou tohoto typu je *The Palestine Order in Council*, vydaný britskou správou roku 1922²⁶. *The Palestine Order in Council* ponechává v platnosti osmanské právo, pokud to neodporuje nově vydaným zákonům a nařízením britské správy. Všechny otázky, na které stávající zákony nepamatojí, měly být posuzovány soudy podle principů britského *common law* a *equity*.²⁷

Novými zákonodárnými orgány se stal Vysoký komisař, Palestinská pořádková rada a britský parlament. Byla zřízena třístupňová soudní soustava, se soudy nižšího stupně, obvodními soudy a Nejvyšším soudem. Proti rozhodnutí Nejvyššího soudu bylo možné se odvolat před britskou královskou Soukromou radou.²⁸

Již v období osmanské nadvlády nad Palestinou fungovaly soudy rabínské. Tyto soudy nebyly před vznikem Vrchního rabinátu země Izrael nijak hierarchizovány a netvořily jednotný systém. V roce 1921 byl založen Rabínský odvolací soud. Rabínské soudy se zabývaly zejména otázkami osobního statusu.

Během britského mandátu nad Palestinou bylo zavedeno mnoho norem, které mají svůj základ v britském právu. Jde zejména o právo společností, výrobních družstev, bankovníctví, směnek, konkursu a patentového a autorského práva. V roce 1936 byl potom přijat trestní zákoník. Podle britského vzoru byla též zavedena závaznost soudních rozhodnutí, precedentů.²⁹

²⁵ Tzv. recepční norma (zákon č. 11/1918 Sb. z. a n.).

<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/historie/vesela.pdf>, poslední přístup 20. července 2012.

²⁶ <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/C7AAE196F41AA055052565F50054E656>,

poslední přístup 20. července 2012.

²⁷ Equity (ekvita), spravedlnost, systém norem a právně teoretických konstrukcí, který existuje vedle systému práva a je na něm v mnoha ohledech nezávislý, jeho účelem je umožnit celistvější výkon spravedlnosti tím, že poskytne pomoc tam, kde soudy obecného práva nejsou k tomu kompetentní nebo nemohou zajistit výkon svého rozhodnutí nebo tehdy, kdy se v určitých oblastech soudní pravomoc vykonává nezávisle na nich. Pojem ekvity označuje obyčej a smysl pro čestnost, poctivost a správné jednání, jimiž se měly mezilidské vztahy řídit. H.C. Black, *Blackův právní slovník*, sv.1, s. 509.

²⁸ http://review.society.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=61&Itemid=2,

poslední přístup 20. července 2012.

²⁹ Tamtéž.

Události druhé světové války stimulovaly úsilí Židů o vytvoření nezávislého státu. Postupně docházelo ke konfliktům s Araby, až britská správa nebyla schopna zvládat situaci a obrátila se na Organizaci spojených národů (dále OSN), která ustavila speciální komisi, jež se měla otázkou Palestiny zabývat. Tato komise doporučila roku 1947 rozdělení Palestiny na dva státy. Tento plán byl schválen Valným shromážděním OSN. Židovským obyvatelstvem byl přijat, arabským odmítnut a docházelo k řadě konfliktů a nepokojů. V předvečer konce britského mandátu nad Palestinou byl vyhlášen Stát Izrael.

Po vzniku Izraele zůstalo právo platné k 14. květnu 1948 v platnosti. Stanovil tak oddíl 11 Nařízení o právu a správě (*Law and Administration Ordinance*, 1948), který byl vlastně recepční normou.³⁰ Právo, které zůstalo v platnosti, bylo pak postupně nahrazováno právním řádem nového státu. Zároveň s tím probíhaly diskuze, zda vůbec, anebo v jakém rozsahu, by mělo být židovské právo inkorporováno do právního řádu Státu Izrael. Přestože se židovské právo nakonec oficiálně nestalo součástí izraelského právního řádu (s výjimkou práva osobního statusu), zůstává základním principem, na kterém je založena legislativa Knesetu (izraelského parlamentu).

První legislativní období trvalo od založení státu do poloviny 60. let. Snahou Knesetu bylo zbavit co nejdříve stát závislosti na cizím právu. V následujícím legislativním období pak začaly rozhodující práce na kodifikaci práva občanského a postupně byly přijaty právní předpisy ve všech právních odvětvích.

Jak byly jednotlivé právní předpisy ovlivněny právem židovským, můžeme nalézt v důvodových zprávách k jednotlivým zákonům. Objevily se též názory, že židovské právo by nemělo být do práva státu Izrael vůbec inkorporováno, neboť je právem božského původu a pokud jej vtělíme do právního řádu státu Izrael, snižujeme tím jeho hodnotu na úroveň práva světského (pozemského). Tento pohled byl ale odmítnut, neboť by vylučoval i užití principů práva, které nalzáme v Tóře a paradoxně by se tak židovské právo vůbec neuplatnilo ve vlastním nezávislém státě židovského lidu.

Lze obecně říci, že právo trestní a veřejné právo jako takové bylo založeno na principech práva židovského. Z konkrétních ustanovení *Deuteronomia* o otrockém právu a propouštění otroků³¹ vychází zákon o odstupném pro propuštěné zaměstnance. Zákon o úschově z roku 1967³² dokonce i přijímá terminologii *Mišny*, čtyři typy opatrovníků a také

---

³⁰ <http://www.geocities.com/savepalestinenow/israelaws/fulltext/lawandadministrationord.htm>, poslední přístup 20. července 2012.

³¹ Dt 15,12–18.

³² <http://www.israelinsurancelaw.com/contract-laws/bailees-law-1981.html>. Poslední přístup 20. července 2012.

určitá ustanovení o jejich odpovědnosti. Dodatek k zákonu o podávání svědectví z roku 1980 byl ovlivněn zásadami obsaženými v *Exodu* a *Deuteronomiu*.³³

Izraelské právo se zbavilo závislosti na britském common law a zákonech ekvity až vyhlášením *The Foundation of Law Act* v roce 1980. Tímto zákonem se židovské právo stalo součástí práva izraelského. V § 2 tohoto zákona čteme: „Článek 46 *The Palestine Order in Council* se tímto ruší.“³⁴ Nicméně na základě téhož odstavce určitá ustanovení britského common law, která byla inkorporována do izraelského právního systému do nabytí účinnosti tohoto předpisu, zůstávají v platnosti. *The Foundation of Law Act* se nedotkl platnosti osmanského práva, to pozbylo platnosti až v roce 1984.

II.1 Soudní soustava

V Izraeli existují dva typy soudů, soudy obecné a zvláštní. Mezi soudy zvláštní patří i soudy náboženské. V České republice existují rovněž církevní soudy, nicméně na rozdíl od soudů izraelských, nemá jejich rozhodnutí vliv na změnu osobního statusu. Rozvod manželství je v České republice v jurisdikci soudů obecných a soud církevní je oprávněn posoudit planost, respektive, neplatnost manželství, ale zda se strany na tento soud obrátí, je věcí jejich volby a rozhodnutí církevního soudu nemá vliv na změnu jejich osobního statusu.

V Izraeli je situace jiná. Otázky manželství a rozvodu spadají do výlučné jurisdikce náboženských soudů. Ve Státě Izrael existují soudy pro různá vyznání, pro Židy, muslimy, křesťany a drúzské soudy. Jurisdikci ve věcech manželství a rozvodu izraelských občanů židovského vyznání a Židů s trvalým pobytem ve Státě Izrael mají rabínské soudy. Tato jurisdikce je výlučná. Pokud se týká pravomoci rozhodovat ve věcech osobního statusu, způsobilosti k právním úkonům, péče o nezletilé děti a dědictví, ta je dělena mezi soudy obecné a náboženské. Soustava náboženských soudů byla založena předpisem zvaným *The Palestine Order in Council*.

Před založením soustavy náboženských soudů vznikl v letech 1909–1910 Židovský rozhodčí soud (*Mišpaṭ ha-šalom ha-ivri*). Tento soud měl aplikovat židovské náboženské právo a fungovat vedle soudů Osmanské říše a později soudního systému vzniklého za britského mandátu nad Palestinou. Židovský rozhodčí soud ale neměl pravomoc vynutit svá rozhodnutí.

---

³³ Ex 20,16, Dt 5,17. Pro další zákony založené na principech židovského práva viz M. Elon, *Ha-Mishpat ha-Ivri*, s. 1361ff.; *Jewish Law* (1994), s. 1624ff.

³⁴ *Laws of the State of Israel: Authorized Translation from the Hebrew*, sv. 34, Government Printer, Jerusalem, Israel (1948–1989), s. 181.

V roce 1921 byl založen Rabínský odvolací soud a o dvacet let později Rada Vrchního rabinátu přijala právní předpis, který upravoval řízení před tímto soudem. Tento předpis byl zčásti založen na židovském právu a zčásti na procedurálních předpisech obecných soudů.

V současné době se soudní soustava v Izraeli skládá ze soudů obecných, kde nejvyšší instancí je Nejvyšší soud, a soudů zvláštních. Mezi soudy zvláštní patří pracovní soudy, dopravní soudy, soudy vojenské a soudy náboženské. Soudem poslední instance v soustavě rabínských soudů je Nejvyšší rabínský soud. Rabínské soudy ve většině případů aplikují pouze židovské náboženské právo, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak.

III. Aguna v kontextu manželského a rozvodového práva

Právní předpisy upravujících osobní status, dědictví a rodinné právo jsou těmi částmi izraelského právního systému, do kterých bylo inkorporováno židovské náboženské právo. Prvním způsobem, tedy uvedením, že do právní úpravy bude vtěleno židovské náboženské právo, bez uvedení konkrétních ustanovení, bylo židovské právo zapracováno do zákona o sňatku a rozvodu z roku 1953. Druhou možností je vtělení konkrétních ustanovení židovského práva.

Zákon o způsobilosti k právním úkonům a opatrovnictví vyvolal diskuzi, neboť bylo zřejmé, že není možné použít ustanovení židovského práva, podle kterého chlapec dosahuje dospělosti dovršením 13-ti let věku a dívka dovršením 12-ti let. Plné způsobilosti k právním úkonům se v Izraeli dosahuje dovršením 18-ti let, přičemž způsobilosti k právním úkonům se nabývá postupně a je třeba přihlídnout k mentální vyspělosti konkrétního jedince.

Manželské a rozvodové právo jsou právními odvětvími, která jsou nejvíce ovlivněna židovským právem. Aguna, žena v tzv. vázaném stavu, je pojem náboženského židovského práva pro ženu, která nemůže uzavřít nový sňatek, neboť její předchozí sňatek neskončil zákonem předvídaným způsobem. Tento pojem tradičního židovského práva se stal součástí právního řádu Státu Izrael.

V Izraeli neexistuje, na rozdíl od České republiky, oddělení církve od státu. Zatímco v České republice je možné uzavřít sňatek jak církevní, tak občanský,³⁵ v Izraeli je možný pouze církevní sňatek. Přejí-li si sekulární Židé uzavřít sňatek jiným než ortodoxním náboženským způsobem, je třeba se nechat oddat v zahraničí. Toto manželství bude pak zpětně ke dni uzavření uznáno.

V možnosti uzavřít sňatek existují určitá omezení vyplývající právě z halachy. Pokud pár uzavře manželství, které není dle halachy povoleno, je sice zakázáno ex ante, ale ex post bude platné. Toto manželství bude registrováno jako platné v registru ministerstva vnitra, neboť zde existuje veřejný zájem na platnosti manželství a jeho registraci v seznamu ministerstva.

III.1 Manželství v judaismu

Manželství hraje stále ve společnosti důležitou roli. V židovské společnosti je uzavíráno jako v jiných i za účelem založení rodiny a je podporována jeho stabilita. V judaismu je základní společenskou jednotkou. Život v celibátu je považován za nepřirozený.

---

³⁵ § 3 zákona č. 94/1963 Sb., Zákona o rodině.

Verš (Gn 2,24): „Proto muž opouští svého otce a matku, přilne ke své družce a stanou se jedním tělem” se zdá poukazovat na monogamní manželství. Nicméně není možné popřít, že existovala tradice polygamie mezi Židy. Lze se domnívat, že manželství Hebrejců bylo buď monogamní a pod vlivem okolních kultur se objevovala polygamie, nebo naopak bylo polygamní a postupem času se objevila monogamie. Polygamie je vlastní řadě důležitých postav v Bibli. Uvedenou pasáž z knihy *Genesis* lze chápat jako ideál, kterého by bylo dobré dosáhnout, ale není možné ustanovit monogamní manželství naráz. Kromě výše citovaného verše se tak objevují další, které mohou napomoci postupnému vymýcení polygamie.³⁶

Manželství je nahlíženo jakožto vlastnictví, a lze dovodit, že pokud může vlastnit muž více otroků, je mu dovoleno vlastnit i více žen. Na druhou stranu v právu okolních kultur, například v babylónském právu, lze nalézt ustanovení o existenci pouze jedné mužské hlavy rodiny, patriarchy a tomu odpovídá pouze jedna ženská hlava rodiny. Dekret připisovaný rabimu Geršomovi z 11. století zakazující polygamii mohl být ovlivněn křesťanstvím a jeho ideálem monogamního manželství.

Tento dekret ale pravděpodobně získával svoji závaznost postupně, ve Španělsku nebyl znám ještě ve 13. století, přesto se zde polygamie objevovala spíše výjimečně. Důvodem byly zejména dekrety křesťanských vládců, dle kterých pokud měl muž více žen a rozvedl-li se s jednou z nich, musel se rozvést i s ostatními. Židé v severní Africe pak potlačovali polygamii postupně pomocí ketuby a přísah, ale jako takovou ji nezakázali.³⁷

Manželství je svazek vznikající na základě vzájemné dohody stran při náboženském rituálu. Nicméně manželství není svátostí ve smyslu kanonického práva katolické církve, neboť je možné ho rozvázat.

Manželský svazek je nazýván termínem *kidušin*, který v sobě implikuje zasvěcení nevěsty, ženy, svému manželovi po celou dobu trvání manželství. Manželství vzniká předáním předmětu určité hodnoty ženě, pod vlivem křesťanství je to nejčastěji prsten. Druhý způsob, jak mohlo dojít ke vzniku manželství, bylo sexuálním stykem mezi mužem a ženou. Třetí možností, kterou je možné uskutečnit fázi *kidušin*, je předání listiny budoucím manželem jeho nastávající. Tato listina, zvaná *štar*, měla být předána před dvěma svědky a stálo v ní: „Budiž mi tímto zasvěcena podle zákona Mojžíše a Izraele.” Přijetím této listiny

---

³⁶ Ex 21,8–11, Lv 15,18.

³⁷ Louis M. Epstein, *Marriage Laws in the Bible and the Talmud*, Cambridge, Harvard University Press, 1942, s. 3–9 a 25–33.

žena se sňatkem vyjádřila souhlas. Objevil se též názor³⁸, že ketuba sama by mohla plnit roli této listiny a jejím předáním by bylo manželství uzavřeno.

Nicméně je třeba říci, že strany vstupující do manželství při předávání ketuby zřejmě nezamýšlely užít ketuby v tomto smyslu. Pokud zde neexistoval úmysl stran použít ketuby jakožto štaru, není možné ji pokládat za listinu, prostřednictvím které dochází k závaznému zasnoubení. Rovněž svědci předání ketuby ženě si nejsou vědomi, že jsou přítomni závaznému zasnoubení.

Manželé si slibují život ve vzájemné lásce a respektu. Zároveň uzavřením sňatku vznikají muži některé povinnosti vzhledem ke své ženě. Těmi jsou například zajištění stravy, ošacení, uhrazení léčebných výloh, či pravidelný sexuální styk. Manžel má vůči své ženě nárok na správu jí vneseného majetku včetně přírůstků či na dědictví po své ženě.³⁹

Manželství by mělo být uzavíráno tradičně v raném věku, okolo osmnácti let, je možné jeho uzavření odložit z důvodu studia Tóry. S nástupem emancipace a zejména v moderní době se však židovská společnost přizpůsobila té většinové a ke sňatku dochází později. V některých proudech judaismu jsou uzavírána i smíšená manželství.

U ženy se předpokládá, že bude raději žít v manželství, které není šťastné, než aby zůstala svobodná. Jde o princip „*ta v lemeitav tan du mi-lemeitav armalu*“, tedy „je lépe žít ve dvou, nežli osamocen“. Tato zásada vyjadřuje přirozenou touhu ženy po životě v partnerství, opoře a po dětech.

III. 2 Uzavírání manželství

V talmudickém období měl zřejmě sňatek dvě fáze, a to *kidušin* (nebo též *erusin*), někdy nepřesně překládáno jako zasnoubení, a *nišu' in* (též *hupa*). V první fázi předal muž své nastávající nějaký hodnotný předmět, a to před dvěma svědky, za přednesení formule: „Budiž mi tímto prstenem zasvěcena podle zákona Mojžíše a Izraele.“

K druhé fázi uzavření sňatku, *nišu' in*, původně došlo příchodem ženy do domu svého muže a tím, že s ním začala žít. Po tomto rituálu, spojeném s řadou požehnání, byl pár oddán a vznikala jim vzájemná práva a povinnosti.

Tyto dvě části svatebního obřadu byly ve středověku spojeny a konají se v jeden den. V současné době často probíhá svatba v synagoze. Pokud se svatební obřad koná pod širým nebem, děje se tak pod svatebním baldachýnem.

³⁸ David J. Bleich, *Contemporary Halakhic Problems*, sv. 5, Southfield, KTAV, 2005, s. 271.

³⁹ Irwin Haut, *Divorce in Jewish law and life*, New York, Sepher Hermon Press, 1983, s. 6.

Ženich s nevěstou jsou přivedeni pod svatební baldachýn, nazývaný *hupa*, který symbolizuje jejich budoucí domov. Nevěsta sedmkrát obejde ženicha pod baldachýnem a tím zahájí první část svatebního obřadu. Obřadu je přítomen obřadník, dnes to bývá nejčastěji rabín, tradičně tomu tak být nemusí, dva svědci a *minjan*. Po požehnání nad vínem se budoucí manželé napijí z poháru a ženich navlékne nevěstě prsten na ukazováček pravé ruky a pronese tradiční požehnání: „Budiž mi tímto prstenem zasvěcena podle zákona Mojžíše a Izraele.“

V této chvíli je sňatek uzavřen.

Po skončení první fáze sňatku, *ķidušin*, je žena pokládána za vdanou a k rozvázání sňatku je třeba rozvodového řízení. Muž, který je takto závazně zasnouben, si nemůže vzít jinou ženu, tento zákaz vyplývá z dekretu rabiho Geršoma Me'or ha-Gola. *ķidušin* ještě nezakládá vzájemná práva a povinnosti stran vznikající až po uzavření manželství, respektive po druhé fázi uzavírání manželství a budoucí manželé spolu nesmějí mít manželský styk. Toto ustanovení samozřejmě v současnosti ztrácí své opodstatnění právě z důvodu konání obou fází uzavírání manželství v jeden den.

Poté rabín přečte nahlas v aramejštině ketubu a případně vysvětlí její obsah. Ženich přijme závaznost ketuby a odevzdá ji nevěstě. Následuje další část obřadu, *nišu' in*.

Ženich vybere muže, kteří recitují sedm požehnání nad vínem. Někdy recitaci provede osoba, která vede obřad. Pohár, ve kterém bylo víno, je poté zvykem rozšlápnout, aby se připomnělo zničení jeruzalémského chrámu a skutečnost, že prožívané štěstí kalí tento smutek. Ženich pohár rozšlápně a přítomní zvolají „mazal ʔov“, což se dnes používá ve významu hodně štěstí.⁴⁰

Manželé jsou poté ponecháni po chvíli o samotě v uzavřené místnosti. Po opětovném připojení ke svatebním hostům se koná svatební hostina, zpívají se různé písně, ženich s nevěstou jsou vyzdvihováni na židlich nad hlavy přítomných a přirovnávání ke králi a královně.

Účast na svatbě je pokládána za zásluhu. Svatba nevěsty, která je pannou, se tradičně konala ve středu, což je vysvětlováno v *Talmudu* tak, že ve čtvrtek zasedal soud a v případě, že dívka nebyla pannou, se mohl ženich obrátit na soud hned následujícího dne po svatbě. Obecně se svatba může konat kdykoliv s výjimkou soboty a tří týdnů mezi sedmnáctým tamuzem a devátým avem a obdobím mezi Pesachem a Šavu'ot.⁴¹

⁴⁰ Doslova „dobré znamení“.

⁴¹ David Lieber – Ben-Zion Schereschewsky – Moshe Drori, *Marriage*, in: *Encyclopaedia Judaica* (Michael Berenbaum – Fred Skolnik, eds.), sv. 5, 2007.

V současnosti se objevuje snaha, aby židovská svatba byla tradiční, hudba a rituály mají být tradiční, nikoliv ovlivněné okolním prostředím. Například pokud je tradiční, aby nevěstu přiváděli k upě oba rodiče a později to bylo nahrazováno pouze otcem doprovázejícím dceru pod baldachýn, dnes se lidé vrací k tradičnímu způsobu. Zároveň se však objevují jisté trendy, které mají za cíl dosáhnout určité vyváženosti aktivního jednání během svatebního obřadu. Nevěsta bývala spíše pasivní, v současnosti však i ona navléká prsten svému ženichovi, i on ji obchází, nejen ona jeho a tak podobně.

Muž se stává ženatým, respektive žena vdanou, tedy vznikají jim vzájemná práva a povinnosti, naplněním obou fází uzavření sňatku, tedy *kidušin* a *nišu'in*. K uzavření manželství je třeba, aby strany byly způsobilé k právním úkonům, jinak bude manželství neplatné. Osoby nezletilé, mentálně postižené a hluchoněmé, nemohou platně uzavřít manželství. Je též třeba bezvýhradný souhlas obou stran, který je prost jakéhokoliv nátlaku.

Z důvodu předejití pochybám, zda sňatek byl uzavřen řádným způsobem, bylo na konferenci v Jeruzalémě konané v roce 1950 stanoveno, že „žádný židovský muž a žena nemohou uzavřít manželství jiným způsobem, než za přítomnosti deseti mužů a následným vyhotovením zápisu o tomto aktu v úřadu místního rabína.“⁴²

Soukromě uzavíraný sňatek je sňatek, ke kterému se přistupuje, pokud zde existuje určitá překážka pro uzavření manželství. Tento sňatek je sice ex ante, ale platný ex post. Probíhá tak, že muž předá ženě prsten za přítomnosti dvou svědků a prohlásí: „Jsi mi zasnoubena podle zákona Mojžíše a Izraele.“

Na základě zákona o sňatku a rozvodu z roku 1953 je stanoveno, že záležitosti týkající se sňatku a rozvodu Židů, izraelských občanů, spadají do výlučné pravomoci ortodoxních rabínských soudů a budou prováděny v souladu s židovským náboženským právem.⁴³

Žena nemůže uzavřít sňatek před dovršením 17-ti let. U muže pak toto omezení neexistovalo, dnes, na základě novely z roku 1988, je věková hranice pro obě pohlaví stejná. Pokud někdo uzavře sňatek se osobou mladší 17-ti let bez předchozího přivolení soudu, dopustí se trestného činu. Pokud je však toto manželství jednou uzavřeno a bylo uzavřeno v souladu s židovským právem, je platné se všemi důsledky z toho vyplývajícími.

---

⁴² David Lieber – Ben-Zion Schereschewsky – Moshe Drori, *Marriage* in: *Encyclopaedia Judaica* (Michael Berenbaum – Fred Skolnik, eds.), sv. 5, 2007.

⁴³ Zákon o sňatku a rozvodu z roku 1953 stanoví: § 1 – „Záležitosti ve věcech sňatků a rozvodů Židů, kteří jsou izraelskými občany, budou ve výlučné pravomoci ortodoxních rabínských soudů“ a § 2 – „Sňatky a rozvody Židů budou v Izraeli prováděny v souladu s židovským náboženským právem“. *Rabbinical Courts Jurisdiction Law (Marriage and Divorce Law 5713 – 1953)*.

III. 3 Překážky vstupu do manželství

Muž nemůže uzavřít sňatek s pokrevními příbuznými, s pokrevními příbuznými své bývalé manželky, s její vnučkou, dcerou či sestrou (v tomto případě za života své bývalé ženy) a s ženou, která nebyla řádným způsobem rozvedena.

Manželství určitých osob jsou zakázána židovským právem, nicméně pokud jsou jednou uzavřena, jsou platná. Žena nemůže pojmout za manžela muže, se kterým se dopustila cizoložství. Důvodem je, že tento muž zničil její rodinný život. Žena, která se rozvedla se svým manželem a uzavřela nové manželství, nemůže po zániku tohoto nového manželství uzavřít nový sňatek se svým bývalým manželem.⁴⁴

Židovská žena či muž nemohou pojmout za chotě *mamzera* (nelegitimního potomka). Není možné, aby se žena znovu vdala před uplynutím lhůty devadesáti dnů od zániku předchozího manželství. Uzavře-li vdaná žena nové manželství, je třeba, aby obdržela rozvodový list od svého předchozího manžela i muže, kterého pojala nově za chotě.

Je třeba říci, že judaismus nečiní rozdíl mezi dětmi narozenými v manželství a mimo ně, nejde-li o vztah zakázaný z výše uvedených důvodů. Děti ženatého muže a svobodné ženy nebudou pokládáni za *mamzerim*, zatímco děti narozené vdané ženě a svobodnému muži jsou pokládáni za nelegitimní. Je tomu tak proto, že uzavření manželského svazku vdané ženy a svobodného muže, respektive muže, který není jejím manželem, je, na rozdíl od sňatku ženatého muže a svobodné ženy, nemožný.

V případě dětí narozených z nedovoleného sňatku kohena se ženou rozvedenou, konvertičkou, či tou, která vzešla ze zakázaného sňatku, je situace jiná. Tyto děti nebudou pokládány za nelegitimní, nicméně nemohou zastávat povinnosti kohena.

III. 4 Levirátní sňatek

V Tóře je zakotvena zvláštní povinnost bratra zemřelého muže, jehož manželství zůstalo bezdětné, pojmout za manželku jeho ženu. Hovoříme o tzv. levirátním sňatku, manželství, jak je upraveno spolu s rituálem zbavení se této povinnosti v Dt 25,5–10.⁴⁵

---

⁴⁴ Dt 24,4: její první manžel, jenž ji propustil, si ji už za ženu vzít nemůže, když se pro něj stala nečistou, je to před tváří Hospodina ohavnost a ty neměj hřichu k zemi, již ti Hospodin, tvůj Bůh, dává dědictvím.

⁴⁵ Bydlí-li bratři spolu a jeden z nich zemřel a nemá syna, ať se žena mrtvého neprovdá za cizího muže mimo, její švagr nechť k ní přijde; vezme si ji za ženu, a splní švagrovskou povinnost.⁶ A prvorozný, kterého porodí, povstane namísto jeho mrtvého bratra a jeho jméno nebude vymazáno z Jisraele.⁷ Nebude-li si však ten muž chtít svou švagrovou vzít, nechť jeho švagrová vyjde ke starším a řekne: „Můj švagr se zdráhá dát v Jisraeli povstat jménu svého bratra, nechce splnit švagrovskou povinnost.“⁸ Starší jeho města jej vyzvou a promluví s ním, když trval na svém a řekl: „Nechci si ji vzít“, ⁹ tu jeho švagrová přistoupí, vyzuje mu z nohy botu

Švagr se má s vdovou oženit, a to přednostně před jiným mužem. Až poté, co odmítne a dojde ke speciálnímu rituálu, zvanému *ḥališa*, je této povinnosti žena zproštěna a může pojmout za manžela jiného muže. Důvodem levirátního sňatku je zachování jména zemřelého v jeho potomstvu. Prvorozený syn ponese jméno zemřelého.

III. 5 Rituál *ḥališa*

Tento rituál probíhá tak, že běžný rabínský soud, který zasedá ve třech, je rozšířen o další dva rabíny. Žena a muž se sejdou na místě, kde bude *ḥališa* probíhat, pokud je tomu zapotřebí, tak opakují předepsané pasáže z Dt 25,7–10. Je nutné se též ujistit, zda jsou oba zletilí, způsobilí k právním úkonům a uplynulo 91 dní od úmrtí manžela. Poté je muž dotázán, zda si raději vezme svoji švagrovou, či ji propustí pomocí rituálu *ḥališa*. On odpoví, že volí druhou variantu. Vlastní rituál probíhá tak, že žena zuje botu svému švagrovi, a prohlásí: „Můj švagr se zdráhá dát v Izraeli povstat jménu svého bratra, nechce splnit švagrovskou povinnost.“ Na což on odpoví: „Nechci si ji vzít.“

Žena se následně sehne, položí ruku na lýtko svého švagra, druhou rukou rozváže tkaničky, poté zuje botu a odhodí ji. Poté plivne před svého švagra se slovy: „Tak se staň muži, jež nechce zbudovat dům svého bratra.“ V Izraeli bude jeho jméno známo jako Dům vyzutého. Následně členové bejt dinu pronesou formuli: „Budiž vůle boží, aby dcery Izraeli nebyly vázány povinností jibumu (levirátním sňatkem), ani rituálem *ḥališa*.“⁴⁶

Povinnost rituálu *ḥališa* existuje dle Tóry pouze v případě, že muž ze své vlastní vůle odmítne pojmout za manželku vdovu po svém bratrovi. Není nutný, pokud je sňatek mezi dotýčnými osobami zakázán, a to například z důvodu příbuzenského vztahu, kdy by žena byla sestrou manželky svého švagra.

Postupně bylo upřednostněno konání rituálu *ḥališa* před uzavíráním levirátního manželství. Dříve probíhaly diskuze, zda dát přednost levirátnímu manželství před *ḥališou*. Tento názor byl odůvodněn tak, že je lépe uzavřít levirátní sňatek, než vystavit švagra nepřilíš důstojnému rituálu *ḥališa*.

Povinnosti levirátního sňatku, respektive rituálu *ḥališa*, mohla být žena zbavena následujícím postupem: její bezdětný manžel onemocněl a napsal své ženě podmíněný geť, vlastně rozvodový list s podmínkou odkládací. Tento geť měl nabýt účinnosti smrtí manžela,

---

a uplivne před ním, řkouc: „Tak se staň muži, jenž nechce zbudovat dům svého bratra!“⁴⁰ A v Izraeli bude jeho jméno známo jako Dům vyzutého.

⁴⁶ David Lieber – Ben-Zion Schereschewsky – Moshe Drori, *Levirate marriage*, in: *Encyclopaedia Judaica* (Michael Berenbaum – Fred Skolnik, eds.), sv. 5, 2007.

a to zpětně ke dni doručení. Tato možnost byla užita v případě, kdy švagr trpěl vážnou chorobou, či zde byl značný věkový rozdíl mezi ním a ženou nemocného.

Problémem bylo, pokud švagr byl apostatou či se nacházel v jiné, daleké zemi. V tomto případě se pak žena dostávala do pozice vázané ženy, *aguny*. Podle některých učenců byla žena vyňata z povinnosti levirátního manželství v případě, že se švagr stal apostatou již za života jejího zemřelého manžela.

III.6 Levirátní sňatek a *ḥališa* v současném Izraeli

V roce 1950 byl levirátní sňatek takanou vrchního rabinátu zakázán a *ḥališa* byla prohlášena za povinný úkon. Tato tašana byla odůvodněna tím, že v současné době, pokud švagr uzavře tento sňatek, nečiní tak z důvodu v Tóře uvedeném, tedy aby zachoval jméno svého bratra a pro pokoj a mír v Izraeli.

Na základě zákona o sňatku a rozvodu z roku 1953, přešla výhradní pravomoc rozhodovat ve věci rituálu *ḥališa*, na rabínské soudy. Část sedmá tohoto zákona stanoví, že pokud rabínský soud konečným rozsudkem ve věci rozhodl, že muž je povinen vykonat *ḥališu*, okresní soud je na návrh státního zástupce oprávněn vynutit splnění této povinnosti uvězněním povinného. Podmínkou je uplynutí lhůty tří měsíců od nabytí právní moci rozsudku rabínského soudu.

V současné době je rabínský soud v případě bratra zemřelého, který odmítá vykonat *ḥališu*, oprávněn proti němu použít stejné sankce, jako v případě manžela, který odmítá vydat své ženě rozvodový list.

III.7 Ketuba

Ketuba je dokument, kterým manžel přijímá závazky zejména finančního charakteru vůči své manželce. Nejedná se o předmanželskou smlouvu v našem slova smyslu, neboť tyto závazky jsou přesně stanoveny zákonem, nevznikají na základě vzájemné dohody stran. Uzavření ketuby je navíc pevnou součástí svatebního rituálu.

Modelový text ketuby zní následovně:

Dne ... měsíce ... takto pravil ... syn (koho) ... dceři (koho) ..., nikdy neprovdané nevěstě: „Bud' mi ženou podle zákona Mojžíše a Izraele a já budu pracovat, ctít Tě a žít způsobem, jak činí židovští muži, kteří pracují, ctí a živí své ženy a dávám Ti, nevěsto, obnos ... zuzů ... at' slouží na Tvé ... zajištění, stravu, odívání a potřeby.“
A ... vyslovuje s tímto souhlas a stává se jeho ženou. A toto jest věnem, které přináší

z domu ... ve stříbře, zlatě, oděvech, vybavení domácnosti a v cíchách a vše toto ženich ... přijímá v ... a vyslovuje souhlas s tímto přijetím a přidává k věnu další ... (množství) čistého stříbra tomu odpovídající, v celkové množství ... čistého stříbra. A ženich praví: „Závazky z této ketuby, věna a mnou vloženého přijímám a přecházejí na mé dědice. Zavazuji se splnit své závazky tím nejlepším, co mám, svým majetkem a přírůstky, které mám, či kterých v budoucnu nabudu, majetkem zastaveným i nezastaveným, vším tím ručím za splnění toho, k čemu jsem povinen z této ketuby, věna a mnou přidaného, a to za svého života i po své smrti, od tohoto dne navždy!“ Závazky a vysoké nároky, které klade tato ketuba, věno a přidaný majetek, přijímá ženich ... jako nároky obvyklé a vyplývající z ketuby ve prospěch dcer Izraele, tak, jak byly dány dle nařízení našich mudrců, budiž požehnání.⁴⁷

Manžel prohlašuje, že je povinen zajišťovat ženě její životní potřeby a v případě rozvodu je zavázán jí vyplatit určitou částku. Tento slib finanční kompenzace měl za cíl učinit rozvod obtížnějším a chránit ženu. Žena nepožívá svých práv z ketuby a rovněž nemůže se svým manželem žít, je-li ketuba zničena nebo ztracena.

Dle ketuby je manžel povinen v případě rozvodu vyplatit své ženě částku 200 zuzů, jedná-li se o ženu, která nebyla předtím provdána a 100 zuzů v případě ženy, která již dříve sňatek uzavřela. Totéž platí v případě smrti manžela s tím rozdílem, že příslušná částka je samozřejmě vyplacena z jeho majetku. V tomto případě se jedná o tzv. základní (jednoduchou) ketubu.

Tato ketuba stanoví minimální sumu, kterou je manžel povinen své ženě vyplatit v případě rozvodu. V roce 1953 byla vrchním rabinátem Státu Izrael stanovena tato suma na 200 IL (*lira jišra'elit* – izraelská libra) v případě, že žena vstupovala do manželství jako panna a pokud tomu tak nebylo, 100 IL. Dnes je suma stanovená vrchním rabinátem zanedbatelná, a proto před uzavřením sňatku snoubenci sami stanoví odpovídající výši plnění z ketuby. Dle ketuby, která jde nad rámec tohoto základního ustanovení, se může manžel zavázat vyplatit své manželce ještě další finanční obnos.

Dále na základě ketuby manžel slibuje v případě rozvázání manželství vrátit ženě veškerý majetek, který jí byl přinesen do manželství. Věno (aram. *nedunja*), je částkou, respektive majetkem, stanoveným v ketubě kromě částky 200 (100) zuzů, který je manžel zavázán své ženě při rozvázání manželství vyplatit.

---

⁴⁷ Irwin Haut, *Divorce in Jewish law and life*, New York, Sepher Hermon Press, 1983, s. 8–9.

Je zvykem vyplatit své ženě též částku ve výši jedné poloviny hodnoty věna. Manžel je oprávněn za trvání manželství s majetkem vneseným ženou nakládat a v případě rozvodu tedy vyplatí ženě ještě další částku, tato suma by měla poměrně odpovídat zisku, který manžel nabyl z manželkou vneseného majetku v době, kdy s ním měl možnost nakládat.⁴⁸ V Izraeli vše, co žena získá na základě ketuby v případě smrti manžela, jí bude započítáno v dědickém řízení.

Může dojít k situaci, že žena pozbude svých práv z ketuby. Podle klasického židovského práva, které umožňuje rozvod bez souhlasu manželky, se tak stane v případě, že žena poruší zákon Mojžíše a Izraele tím, že například podá muži jídlo neodpovídající kašrutu, či s ním má sexuální styk v době menstruace, aniž by ho o tom uvědomila. Jiným důvodem je provinění se proti obecným zákonitostem mravnosti typu vyjití na veřejnost bez pokrývky hlavy či paruky.⁴⁹

V prvopočátcích existoval i zvyk upouštět od sepsání ketuby, neboť závazky z ní vyplývající jsou vlastně uloženy zákonem, v traktátu Ketubot 16b. S přihlédnutím k faktu, že muž nesmí se svou ženou žít bez platné ketuby bylo později stanoveno, že ketuba musí být vždy sepsána a ženě předána.

Ketuba musí být vyhotovena a připravena k předání v okamžiku, kdy jsou recitována požehnání ve fázi *erusin* a před požehnáním při *nišu'in*. V současnosti tyto fáze uzavření manželství splývají a proto je zvykem předčítat ketubu před požehnáním při *erusin*. Ketuba je přečtena před ženichem a svědky a jimi podepsána.

Dříve byla praxe taková, že osoba, která vedla svatební obřad, po přečtení ketuby předala ketubu nevěstě, případně členu její rodiny. Po přečtení ketuby v současnosti ji často obřadník předá ženichovi s tím, aby ji dal nevěstě. Svědci, kteří jsou přítomni předání prstenu nevěstě, mají být i při předání ketuby.

Je třeba říci, že právní řád Státu Izrael uznává ketubu jako závazný dokument, smlouvu v občanskoprávním smyslu. Halachické autority v Izraeli se snaží působit na veřejnost, aby nepovažovala ketubu za pouhou součást svatebního rituálu. Halachické autority vystupují proti stanovování nepřiměřených částek v ketubě. Částka by měla odpovídat sociálnímu postavení a finančním možnostem rodiny. V roce 2000 vrchní rabinát dokonce rozhodl, že maximální částka, která může být stanovena v ketubě, je jeden milion šekelů.

Ketuba se v případě rozvodového řízení uplatní i tak, že pokud rabínský soud rozhodne, že manžel je povinen vydat své manželce *geť* (rozvodový list), může pak být na

---

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Tamtéž, s. 10.

muži vynucováno uhrazení částky uvedené v ketubě ještě předtím, než geť předá. Je-li důvodem rozvodu chování manžela ke své ženě, pak je možné vynucovat též sumu, která jde nad rámec základní ketuby, tedy oné minimální částky zde stanovené. V tomto případě slouží závazky z ketuby a vynucování jejich splnění jako prostředek k donucení manžela k předání geťu.

Jak jsme již dříve zmínili, ketuba není předmanželskou smlouvou, neupravuje vypořádání společného jmění a finanční záležitosti manželů pro případ rozvodu, a tak existuje i možnost uzavřít předmanželskou smlouvu, která jde nad rámec ketuby.

Rabínské soudy někdy též rozhodují o povinnosti manžela zaplatit manželce určitou finanční částku, která jde nad rámec jeho závazku vyplývajícího z ketuby. Jde vlastně o to, že manželka získává část společného jmění manželů, tedy majetku, který manželé nabyli po dobu trvání manželství. Tento obnos má též za účel pomoci ženě udržet si určitou životní úroveň v době po rozvodu, neboť i pokud nebyla ekonomicky činná, je třeba zohlednit, že pečovala o společnou domácnost či výchovu dětí.

III.8 Rozvod manželství

Manželství, jež bylo uzavřeno v souladu s halachou, může zaniknout pouze dvěma způsoby, a to smrtí jednoho z manželů nebo předáním a přijetím rozvodového listu, geťu.⁵⁰ Rozvod (heb. *gerušin*) byl v židovském právu vždy možný. Židovské právo nenahlíží na rozvod, ač je též právem náboženským, respektive církevním, jako kanonické právo katolické církve, které rozvod, přesněji rozluku, neuznává. Je třeba odlišovat rozvod manželství od prohlášení jeho neplatnosti či nepřipustnosti. O nepřipustnost se jedná v případě incestu. Neplatnost manželství znamená, že se na manželství pohlíží jako by vůbec nebylo uzavřeno a je zrušeno zpětně, od počátku, *ab initio*.

Tím, co činí rozvod v praxi problematickým, je v případě halachy snaha posílit rodinu jako jednotku a snaha o její udržení, v čemž se s právem kanonickým shoduje. Z tohoto důvodu by tedy nebylo přijatelné, aby byl rozvod umožněn bez udání důvodu na základě žádosti jedné ze stran. Tento způsob rozvodu se totiž neukázal jako stabilizační síla vzhledem k rodině jakožto jednotce v těch státech, které ho zavedly. Židovská tradice se též staví velmi rezervovaně k sekulárnímu rozvodu.

Napětí mezi židovským a sekulárním právem se začíná objevovat v souvislosti s rušením židovské soudní autonomie a zavedením možnosti sekulárního rozvodu. První zemí,

---

⁵⁰ Podobně v moderních právních řádech dochází k zániku manželství rozvodem nebo prohlášením manžela za mrtvého, např. v českém, § 22, odst. 1 a § 24, odst. 1, zákona č. 94/1963 Sb., *Zákona o rodině*.

kteřá zavedla sekulární rozvod, bylo Skotsko, následované Francií. Nastal problém, jak se k této nové možnosti postavit. Ve Francii se objevil i návrh, že pokud je manželství rozvedeno civilním soudem, pak se považuje za rozvedené v souladu s halachou. Tento pokus byl samozřejmě odmítnut jakožto nemožný.⁵¹

Na rozdíl od manželství vznikající souhlasným prohlášením stran, které musí být bezpodmínečné, k rozvodu manželství, dle tradičního biblického práva, není třeba souhlasu obou stran. Manžel má právo se rozvést v podstatě kdykoliv. Jeho právo na rozvod je v Tóře omezeno na dvou místech. V prvním případě (Dt 22,28–29), pokud muž znásilní ženu, pannu, která nebyla zasnoubena a byli přistiženi, pak jí: „nebude moci propustit po všechny své dny, protože ji ponižil.“ V druhém případě, (Dt 22,13–19), se jedná o obvinění manželky ze strany manžela, že nebyla panna v době, kdy spolu začali žít, a toto obvinění se ukáže lichým.

V biblických dobách býval pravděpodobně rozvod ústní. Žena byla po rozvodu poslána do domu svého otce. Průběh rozvodu a detaily rozvodového řízení nejsou v Tóře upraveny. I přesto, že se zde objevuje termín rozvodový list, je to dokument, jehož obsah nám zůstává neznámým. Rozvod měl zřejmě proběhnout způsobem, aby bylo veřejně známo, že je pár rozveden. Tím se vyloučily pochybnosti o způsobilosti ženy uzavřít nový sňatek. Biblické právo totiž umožňuje polygamii, ale polyandrii zapovídá.

III.9 Geť – rozvodový list v judaismu

K rozvázání manželství v judaismu dochází v ideálním případě na základě souhlasu obou stran, a to předáním rozvodového listu, takzvaného geťu. Dnes je již obtížné s jistotou stanovit, kdy se počalo s užíváním geťu. V knize *Deuteronomium*⁵² nacházíme pojem *sefer keritut*, který je vykládán jako rozvodový list. Obsah tohoto dokumentu nám zůstává neznámým, přesto se k tomuto a následujícím veršům této kapitoly vztahuje traktát Gitin.⁵³

Geť je psán většinou v aramejštině, i když sepsání v jiném jazyce vyloučeno není. Volný překlad aškenázského geťu, jak je užíván obvykle v diaspoře, zní takto:

Dne ... měsíce ... roku ... od stvoření světa, podle ustáleného zvyku počítání ve městě ... (které je též nazýváno ...), jež se nachází na řece ... spoutávající prameny vody, já ... (jenž jsem znám i pod jménem ...), syn ... (jenž je znám i pod jménem ...), toho

⁵¹ Irwin Haut, *Divorce in Jewish law and life*, New York, Sepher Hermon Press, 1983, s. 60.

⁵² Dt 24:1: „Vzal-li si muž ženu, souložil s ní a stalo se, že v jeho očích nenalezla přízeň, jelikož na ní našel nějakou nepřístojnost, napíše jí rozvodový list, dá jí ho do ruky a propustí ji ze svého domu.“

בְּיַדְּהָאִישׁ אִשָּׁה וּבְעֵלְהָ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָּהּ עֲרוּת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוּת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ:
⁵³ Traktát *Talmudu* zabývající se rozvodovým právem.

času žijící v ... (které je též nazýváno ...), město při řece ... spoutávající prameny vody, dávám souhlas, vycházející z mé svobodné vůle, prost jakéhokoliv nátlaku a vydávám, posílám a předávám Tobě, má ženo ... (rovněž známa jménem ...), dcero ... (jenž je znám i pod jménem ...), kterážto pobývá toho času v ... (nazýváno též ...), městě, nacházející se na řece ... spoutávající prameny vody, která bývala mojí ženou a nyní ji propouštím a posílám pryč a tímto jí dávám možnost se rozhodnout provdat se za jiného muže a žádný muž jí v tom nyní bránit nemůže, stává se volnou pro jiného muže, díky tomuto mému propouštěcímu listu, listu svobody, podle zákona Mojžíše a Izraele.
... syn ..., svědek ..., syn ...,svědek.

Rozvodový list má určité formální náležitosti, jejichž nedodržení může vést k jeho neplatnosti. Především je třeba řádně označit strany a jejich bydliště a též uvést správné datum od stvoření světa. Není-li datum uvedeno správně, geṭ je neplatný.

Problematická je podmíněnost rozlukové formule. Pokud se zde objeví podmínka typu „může se provdat za kohokoliv kromě XY“, geṭ se stává neplatným. Nicméně podmínka jako tato: „Jsi rozvedena za podmínky, že mi vyplatíš 100 zuzů“, nemá vliv na platnost geṭu a muž ji může v rozvodové formuli stanovit. Obecně byl často podmíněný geṭ užíván v případě, že byl muž například vážně nemocen a tento geṭ pak nabyl zpětně účinnosti ke dni vydání.

Geṭ je podepsán manželem a svědky. Svědci musí být schopni rozumět textu geṭu, pokud tomu tak není, jsou s jeho obsahem seznámeni. Svědek by neměl být zároveň písařem a svědci by měli znát oba manžele. Rozvodový list podepisují na jeho pravé straně.

Sepsat geṭ může každý, s výjimkou hluchoněmého, mentálně postiženého, otroka, nežida, žida apostaty, nebo toho, kdo významným způsobem porušuje šabat. Muž sám, ani jeho či manželčini příbuzní, by neměli být pisateli geṭu. Písař a svědci jsou přítomni celému procesu vzniku geṭu.

Po podpisu je geṭ doručen ženě. Je zvykem, že po doručení geṭu se žena obrátí na soud, aby ten potvrdil, že byla rozvedena v souladu s právem, a tak se předešlo budoucím sporům. Geṭ nemusel být předán ženě mužem osobně, ale mohl tak učinit i jeho zástupce, zmocněnec. Taktéž žena měla právo jmenovat svého zmocněnce k přijetí rozvodového listu. Zástupce byl jmenován na základě plné moci před soudem.

Zmocněnec je jmenován na základě plné moci před soudem. Zmocněnec, který je zmocněn mužem jakožto zmocnitelem pro doručení geṭu, se nazývá zmocněnec na doručení a geṭ nabývá účinnosti okamžikem doručení ženě, či jejímu zástupci, který je zván zmocněncem na přijetí. Manželka může též zmocnit jinou osobu, která jí geṭ doručí poté, co jej obdrží od

manželova zmocněnce. Soud může ženě dokonce jmenovat zmocněnce i bez jejího vědomí. Toto vyplývá ze zásady „ku prospěchu osoby je možné jednat i v její nepřítomnosti“. Tento postup se uplatní v okamžiku, kdy se muž stal apostatou, vychází se totiž z presumpce, že žena bude vždy raději rozvedena, než žít s apostatou.⁵⁴

Pokud má muž v úmyslu nechat doručit rozvodový list poslem, pak ten musí být přítomen celému procesu vzniku geṭu. Posel musí být zletilý a není zvykem využít tohoto způsobu doručení, žijí-li muž i žena ve stejném městě.

Rozvodové řízení, takzvaný *Seder ha-geṭ*, se koná za přítomnosti rabína, svědků a stran. Po dotazech rabína, předá muž geṭ ženě se slovy: „Toto je Tvůj geṭ, tím jsi se mnou rozvedena a je Ti umožněno uzavřít nový sňatek s jakýmkoliv jiným mužem.“ Poté vezme geṭ rabín, znovu ho přečte před svědky, pronese, že bude exkomunikován každý, kdo by se pokusil učinit tento geṭ neplatným s geṭ roztrhne. Pak upozorní ženu, že nemůže uzavřít nový sňatek do devadesáti dnů od rozvodu. Toto opatření míří proti možným sporům o otcovství v případě, že by žena otěhotněla.

Po rozvodu žena přenechávala své děti ve výchově manželovi. V traktátu Ketubot⁵⁵ pak nalézáme ustanovení o kojení dětí, pokud k rozvodu došlo předtím, než děti dosáhly určitého věku. Jednalo se zejména o chlapce, kteří se ve věku šesti let vraceli do domu svého otce. Po rozvodu se žena může znovu vdát, ačkoliv zde existují jistá omezení, týkající se zapovězení sňatku s kohenem.

Bylo a je vyžadováno, aby muž předal geṭ dobrovolně. Nicméně učenci rozvinuli některá omezení týkající se vynucení rozvodového listu. Pokud byl rozvod podle židovského práva přípustný, bylo možné použít určité nátlakové prostředky, typu uvěznění či tělesného trestu, dokud nebyl ochoten vydat geṭ. V případě, že ani po těchto opatřeních geṭ nepředal, stala se situace velmi obtížně řešitelnou.

V talmudických dobách byla zavedena jistá pravidla rozvodového řízení. Muž měl jednostranné právo se rozvést a byl povinen uhradit své závazky z ketuby. V případě, že došlo k rozvodu na základě vzájemného souhlasu stran, výše plnění z ketuby byla též stranami dohodnuta. A konečně pokud došlo k rozvodu na základě soudního rozhodnutí z důvodu závažného provinění jedné ze stran, jednalo-li se o provinění ženy, pak neměla nárok na

---

⁵⁴ David Lieber – Ben-Zion Schereschewsky – Moshe Drori, *Divorce*, in: *Encyclopaedia Judaica* (Michael Berenbaum – Fred Skolnik, eds.), sv. 5, 2007.

⁵⁵ bKet 65b.

plnění z ketuby, šlo-li o poklesek na straně manžela, pak byl povinen vyplatit své ženě to, na co měla z ketuby nárok.⁵⁶

V ga'onském období došlo k určitému zrovnoprávnění možnosti navrhnout rozvod manželství. Oba manželé měli rovné právo navrhnout rozvod manželství bez udání důvodu a v obou případech měla žena právo na plnění z ketuby. Stejná úprava jako v předchozím období pak zůstala pro rozvod manželství na základě vzájemného souhlasu stran.

V post-talmudickém období se objevuje rovné právo na rozvod obou stran bez udání důvodu. Nicméně v případě, že žena navrhla rozvod bez udání důvodu, pozbývala nároku na plnění z ketuby, pokud tak učinil muž, musel své závazky uhradit. Prohlásila-li manželka, že v ní manžel vzbuzuje odpor, muž byl povinen se s ní rozvést a pokud tak neučinil, soud mohl vydání geṭu vynucovat.⁵⁷

III.10 Právo ženy na rozvod manželství

Za určitých okolností vznikalo ženě právo požádat o rozvod. Žena se mohla rozvést v případě takových zdravotních potíží manžela, které neumožňovaly soužití, což bylo například malomocenství, nebo v případě, že si přála dítě, ale její manžel nebyl schopen početí. V obou případech ovšem nesla žena důkazní břemeno prokázat, že, v prvním případě soužití skutečně není možné, a ve druhém případě, že se nechce rozvést pouze z toho důvodu, že „její oči padly na jiného“. Obdobně se postupovalo v případě, kdy manžel odmítl konzumovat manželský svazek.

Impotence a neplodnost manžela byly důvody k rozvodu, na rozdíl od forem tělesného postižení, které na překážku sexuální styku, resp. početí nebyly. Důvodem takovéto žaloby týkající se fyzického postižení manžela, tak nemohlo být, pokud byla například manželovi amputována končetina.

Druhým titulem, na základě kterého mohla žena požádat o rozvod, bylo nevhodné, respektive nepřipustné chování manžela vzhledem k ní. Jednalo se o případ, kdy ji manžel neodůvodněně odmítl vyživovat, ačkoliv k ní byl výživou povinen. V tomto případě ale muselo být porušení této povinnosti opakované, resp. trvající delší dobu.

Pokud není manžel schopen uspokojovat základní životní potřeby své manželky, někteří dovozují, že rozvod může být vynucován. Jiní naopak tvrdí, že nikoliv, neboť tak

---

⁵⁶ Michael J Broyde, *Marriage, Divorce And the Abandoned Wife in Jewish Law*, Hoboken, Ktav Publishing House; 1 edition, 2001, s. 18.

⁵⁷ Tamtéž, s. 20.

nejedná s úmyslem. Muž nebude povinen k rozvodu se svou ženou v případě, že ji vyživuje, jak nejlépe umí, i pokud by to mělo být pouze tak, jak je schopen „chudý v Izraeli“. ⁵⁸

Je zajímavé, že ačkoliv je ženě přiznáno právo za určitých okolností požadovat rozvod a vynucení vydání geťu na manželovi, jedná se například o neplodnost, tato žena je stále pokládána za vzpurnou. Tato „vzpurnost“ je však ospravedlnitelná. ⁵⁹

III.11 Právo manžela domáhat se rozvodu manželství

Muž měl nárok se rozvést, pokud jeho manželka neměla během deseti let jejich manželství dítě a on zároveň neměl potomky s jinou ženou, nebo porušovala-li žena židovské právo. Takovým porušením mohlo být, měla-li žena sexuální styk se svým manželem během období, kdy je tzv. nečistá a tuto skutečnost mu zatajila.

Tedy důvody byly podobné těm, z jejichž titulu se mohla rozvodu manželství domáhat žena. Pokud si muž byl vědom určitých zdravotních problémů na straně ženy před sňatkem, ale se ženou žil, pak se mělo za to, že se s touto skutečností smířil a nemohl se domáhat rozvodu na jejím základě. ⁶⁰

Druhý důvod, kromě důvodů zdravotního charakteru, bylo již zmíněné porušení předpisů židovského práva. Mimo výše zmíněný příklad lze dále uvést vědomé porušení pravidel kašrutu, věděla-li žena, že její muž tato ustanovení dodržuje.

Rozvod byl možný též v případě cizoložství. V případě, že to bylo prokázáno dvěma svědky a na tomto podkladě rozvedeno, muž si nesměl znovu svoji ženu vzít a ona rovněž nemohla pojmout za manžela muže, se kterým se cizoložství dopustila. Pokud byla žena znásilněna, tento zákaz na znovuzavření sňatku se neuplatní, nejedná-li se o kohena. ⁶¹

Na základě talmudického práva se muž nemohl rozvést se ženou, která není způsobilá k právním úkonům, respektive není schopna posoudit následky svého jednání. Stojí totiž psáno (Dt 24,1): „Napíše jí rozvodový list, dá jí ho do ruky a propustí ji ze svého domu“. Pokud tato žena nemá „ruku“ v právním smyslu, není možné jí geť předat, neboť by byl neplatný. ⁶²

Izraelské občanské právo zakazuje mnohoženství. Nicméně od konce 50. let je možné, aby se židovský muž, získá-li podpisy sta rabínů, rozvedl se svou ženou, je-li neplodná. Muž

⁵⁸ David Lieber – Ben-Zion Schereschewsky – Moshe Drori, *Divorce*, in: *Encyclopaedia Judaica* (Michael Berenbaum – Fred Skolnik, eds.), sv. 5, 2007.

⁵⁹ <http://www.haaretz.com/culture/books/a-revolution-unreflected-1.19018>. Poslední přístup 20.července 2012.

⁶⁰ David Lieber – Ben-Zion Schereschewsky – Moshe Drori, *Divorce*, in: *Encyclopaedia Judaica* (Michael Berenbaum – Fred Skolnik, eds.), sv. 5, 2007.

⁶¹ Tamtéž..

⁶² Tamtéž.

není nikdy pokládán za neplodného. V tomto případě, i pokud žena odmítne rozvod, muž si přesto může vzít jinou ženu.⁶³

III.12 Právní následky rozvodu

Po rozvázání manželství je muži i ženě dovoleno uzavřít nový sňatek. Existují zde však jistá omezení. Žena si jakožto rozvedená nemůže vzít kohena. Rovněž je jí zapovězeno uzavřít manželství ve lhůtě kratší než devadesát dnů od rozvázání předchozího manželství. Bývalí manželé spolu mohou znovu uzavřít sňatek v případě, že důvodem rozvodu nebyla nevěra manželky a také samozřejmě pokud manžel není kohenem. Uzavřela-li žena nové manželství v době před sňatkem se svým bývalým manželem, není možné, aby se bývalí manželé opět vzali.

Rozvodem manželství zaniká povinnost manžela svoji ženu vyživovat a též zanikají její dědická práva. Manželé by měli spolu přestat sdílet domácnost z toho důvodu, že by mohla vyvstat pochybnost, jestli spolu sexuálně nežijí a byl by tak třeba nový geť. Pokud spolu manželé žili ve společném bytě či domě a ten je vlastněn jedním z nich, měl by tento příbytek opustit druhý z manželů. V případě, že je tento byt či dům ve společném vlastnictví manželů, dle tradičního pojetí by měla odejít žena. Ženě vzniká nárok na vrácení majetku, který přinesla do manželství a na další plnění z ketuby.

Rozvodem manželství vyvstává problém péče o nezletilé děti. Podle tradičního židovského práva je dávana přednost tomu, aby děti do šesti let věku, hovoříme zde zejména o chlapcích, vychovávala jejich matka. Dcery jsou obecně svěřovány do péče spíše matce.

III.13 Rozvodové řízení v Izraeli

Geť musí vydán ze svobodné vůle manžela a donucení může způsobit jeho neplatnost. Zákon zavádí řadu sankcí, jejichž účelem je přimět manžela k předání geťu. Krajiní možností je uvěznění. K tomu může soud přistoupit za současného splnění následujících podmínek:

- 1) rozsudek rabínského soudu, který ukládá povinnost vydat geť, je konečným rozhodnutím ve věci, uplynula odvolací lhůta,
- 2) rozsudek musí vynucovat vydání geťu, ne pouze deklarovat, že zde tato povinnost je,
- 3) musí uplynout lhůta 6 měsíců od konečného rozhodnutí ve věci a geť nebyl vydán.

Při splnění těchto podmínek je nejvyšší státní zástupce oprávněn podat u okresního (místního) soudu návrh na vynucení splnění povinnosti uvězněním povinného. Zbavení

---

⁶³ <http://www.haaretz.com/culture/books/a-revolution-unreflected-1.19018>. Poslední přístup 20.července 2012.

osobní svobody muže, který odmítá vydat geť, je sice krajním opatřením, nicméně soud k němu může přistoupit bez předchozího vyčerpání mírnějších donucovacích prostředků (k těm patří zákaz vycestování ze země, zbavení možnosti získat cestovní pas či řidičský průkaz).

Zákon o sňatku a rozvodu z roku 1953(dále jen „zákon 1953“) stanoví, že:

1. Záležitosti ve věcech sňatků a rozvodů Židů, kteří jsou izraelskými občany, budou ve výlučné pravomoci ortodoxních rabínských soudů
2. Sňatky a rozvody Židů budou v Izraeli prováděny v souladu s židovským náboženským právem
3. V případě, že byl návrh na zahájení řízení ve věci rozvodu manželství podán u rabínského soudu, pak tento rozhoduje i v souvisejících řízeních, týkajících se vyživovací povinnosti k dětem a manželce.⁶⁴

Okresní (místní) soud je jediným soudem příslušným k vynucení předání, anebo i přijetí geťu ze strany ženy, uvězněním dotyčného. Jako odvolací instance zde funguje Nejvyšší soud. Naproti tomu je na místním rabínském soudu a jako odvolací instanci na Nejvyšším rabínském soudu, aby určil, zda zde existuje povinnost geť vydat či přijmout.

Na základě zákona o soudním řízení z roku 1953 tedy existoval dvojí dohled nad procesem vynucení vydání a přijetí geťu. Právo podat návrh na zahájení řízení v této věci měl Nejvyšší státní zástupce a příslušným rozhodnout ve věci, tedy zda je možno uložit sankci zbavení osobní svobody, byl civilní soud.⁶⁵

Po roce 1995 byl přijat zákon, který přinesl některé novinky oproti stavu založenému zákonem z roku 1953. Rozsudek soudu nemusel být ve věci konečným. To znamená, že opatření k vynucení vydání geťu mohou být uplatněna, i pokud stále běží lhůta pro podání odvolání.

Podle zákona z roku 1953 musel znít rozsudek na vynucení vydání geťu, nikoliv pouze deklarovat, že zde povinnost vydat geť je. Naproti tomu podle úpravy z roku 1995 je možné místo vynucení uvést například, že je zde mišwa vydat geť.

---

⁶⁴ *Rabbinical Courts Jurisdiction Law* (Marriage and Divorce Law 5713 – 1953).

⁶⁵ David Lieber – Ben-Zion Schereschewsky – Moshe Drori, *Divorce*, in: *Encyclopaedia Judaica* (Michael Berenbaum – Fred Skolnik, eds.), sv. 5, 2007, s. 717.

Od roku 1953 též platilo, že návrh na zahájení řízení k vynucení geṭu je možné podat až po uplynutí lhůty šesti měsíců od nabytí právní moci rozsudku, který směřuje k vynucení geṭu. V roce 1995 došlo ke změně a lhůta nyní činí třicet dnů.

Novinkou je, že řízení ve věci je ve výlučné pravomoci soudů rabínských, tedy odpadlo řízení u civilního soudu. Návrh na zahájení řízení podává manžel, nikoliv nejvyšší státní zástupce. Pokud rabínský soud rozhodne, že žena má nárok na vydání geṭu a manžel toto rozhodnutí ignoruje, může se žena domáhat u rabínského soudu použití donucovacího opatření vůči svému manželovi. Rozhodne-li soud, že se jedná o nerespektování jeho rozsudku, respektive maření výkonu soudního rozhodnutí, může uplatnit celou řadu sankcí. Z nich tou nejpřísnější je uvěznění povinného, které nově nesmí přesáhnout dobu pěti let, ve výjimečných případech, je-li toho zapotřebí k dosažení vydání geṭu, může být tato lhůta prodlužována až do maximální doby deseti let. Dalšími opatřeními jsou zabavení cestovního pasu či řidičského průkazu.⁶⁶

Pokud se týká mužů, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody a odmítají předat své ženě geṭ, zákon pro ně zavedl speciální sankce. Těmi jsou nepovolení návštěv, zákaz posílat dopisy, pracovat po dobu výkonu trestu a další.⁶⁷ Vzhledem k tomu, že sankce uvěznění zde z logiky věci nepřichází v úvahu, trestní zákon upravuje tuto otázku tak, že muži ve výkonu trestu odnětí svobody se výkon tohoto trestu přerušuje a nastupuje výkon opatření k vynucení vydání geṭu uvězněním.

Nový zákon zavedl rovněž sankce vycházející z tzv. *harchakot* rabiho Tama. Ty jsou vlastně tlakem společnosti, nejbližšího okolí na muže, s cílem přinutit ho, aby přestal zdržovat geṭ. Má být vyloučen ze života své komunity, ostrakizován, aby pod tlakem veřejného mínění zanechal svého počínání. Tak nebude započítán do *minjanu*⁶⁸, nebude volán k Tóře, společenství s ním může přerušit styky a podobně.

III.14 Snaha o posílení rovnoprávnosti v rozvodovém řízení

Snahy o posílení pozice ženy v rozvodovém řízení se objevují už ve středověku. V severní Africe a v Babylónii platila mezi léty 650–1050 *taḡana*, která umožnila ženám za určitých okolností požadovat geṭ. Rozvodové řízení v této době mohl iniciovat jak muž, tak žena,

⁶⁶ <http://www.family-laws.co.il/divorce-jewish-couples-enforcing-jewish-divorce>.

Poslední přístup 20. července 2012.

⁶⁷ David Lieber – Ben-Zion Schereschewsky – Moshe Drori, *Divorce*, in: *Encyclopaedia Judaica* (Michael Berenbaum – Fred Skolnik, eds.), sv. 5, 2007.

⁶⁸ Minjan je minimální počet desíti nábožensky dospělých mužů, v reformním judaismu i žen, kteří musí být přítomni za účelem konání veřejné bohoslužby a některých dalších náboženských úkonů. Viz Pavlincová – Horyna (eds.), *Judaismus, křesťanství, islám*, s. 149.

nicméně žena se musela obrátit na *bejt din*. Tato tašana byla pozdějšími učenici včetně Maimonida či rabenu Tama odmítána a i autorita rabínů vydat tuto tašanu zpochybnována.⁶⁹

Tzv. dekret rabiho Geršoma Me'or ha-Gola z 11. století byl dalším a velmi důležitým pokusem o zrovnoprávnění ženy v rozvodovém řízení. Nepřipouští se v něm rozvod bez souhlasu ženy a zároveň se zakazuje polygamie. Z logiky věci vyplývá, že pokud by tento výnos nezakázal polygamii, muž by se nemusel rozvádět, jen by si bez souhlasu své stávající manželky vzal ještě další ženu. Tento výnos rabiho Geršoma dodnes poskytuje ženě základní ochranu a nárok na geť.

Problematická byla závaznost tohoto výnosu. Rabi Šmu'el di Medinat Salonika, žijící v 16. století, se touto otázkou zabývá ve svém responsu. Rabi byl dotázán, zda se dekret připisovaný Geršomu Me'or ha-Gola vztahuje pouze na německé Židy, a v případě, že ano, jestli je tomu tak bez ohledu na to, kde žijí. Zároveň se pisatel ptá, zda je tento výnos vůbec ještě závazný po všech těch staletích. Nevztahuje-li se dekret na neněmecké Židy, znamená to, že jiné výnosy, například ten, který se týká zákazu rozvodu bez souhlasu ženy, se na neněmecké Židy též nevztahuje? V responsu se řeší otázka, jestli se zasnoubený muž považuje ve smyslu výnosu za ženatého a tedy se na něj vztahuje zákaz polygamie.

Případ řešený v responsu se týká německého Žida žijícího v Sofii. Tento muž poslal svého zástupce do Adrianopole, aby ten mu tam vybral ženu dle svého uvážení a v jeho zastoupení s ní uzavřel sňatek. Zástupce tak učinil, nicméně po svém návratu do Sofie nemohl zastoupeného najít. Po nějaké době se zastoupený muž do Sofie vrátil a vyjádřil nesouhlas s výběrem svého zmocněnce a vzal si jinou ženu. Příbuzní ženy z Adrianopole dotyčného udali, že porušil dekret rabiho Geršoma.

Rabi Šmu'el di Medinat Salonika se domnívá, že dekret nečiní rozdíl mezi zasnoubením (které je závazné) a uzavřením manželství. Zasnoubená žena je nazývána manželkou, muž si vzal další ženu a dekret tedy porušil. Tento muž se vysmívá dceři Izraele, pokud ji nechtěl pojmout za manželku, měl jí dát rozvodový list. Rabi se zabývá platností výnosu, neboť je možné, že rabi Geršom zamýšlel jeho platnost omezit do konce 5. tisíciletí, tedy do roku 1240. Dle názoru rabiho Šmu'ela se dekret nepoužije, neboť se vztahuje na situaci, kdy muž již skutečně ženu má, žijí či žili spolu, nikoliv na případ, kdy je pouze zasnouben. Josef Colon k tomu říká, že pokud je muž zasnouben a rozmyslí si to, kdo ho donutí napsat snoubence ketubu?

---

⁶⁹ Irwin Haut, *Divorce in Jewish law and life*, New York, 1983, s. 49.

I za předpokladu, že dekret platí ve všech zemích, není možné nutit muže k rozvodu se ženou, kterou si skutečně vzal. V tomto případě je tedy třeba, aby muž získal souhlas k rozvodu od ženy, se kterou byl pouze zasnouben, neboť zákaz rozvodu proti vůli ženy se vztahuje na všechny ženy Izraele.⁷⁰

Pokud se týká práv židovských žen, situace se příliš nezměnila od dekretu rabi Geršoma Me'or ha-Gola. Navíc, mnoho z těchto změn se událo hlavně pod tlakem společnosti, ve které Židé žili. Také proběhly diskuze, zda se tento dekret nevztahuje pouze na aškenázské Židy a nikoliv na Židy žijící v muslimských zemích. Dnes to spíše vypadá, že zatímco rabi Geršom a další se nechali ovlivnit svými současníky, dnes rabíni spíše následují postoj Ĥatama Sofera, který prohlásil, že Tóra zakazuje cokoli nové. Je třeba podotknout, že Ĥatam Sofer žil asi o šest století později, než Geršom Me'or ha-Gola.⁷¹

III.15 Vázaný stav (*igun*)

Do stavu vázané ženy, aguny, se žena dostane za situace, kdy nebyla smrt jejího manžela požadovaným způsobem prokázána, nebo neobdržela rozvodový list. Muž může odmítnout jí get předat, nebo ho ona sama není schopna přijmout z důvodu nezpůsobilosti k právním úkonům. Žena v tomto postavení nemůže uzavřít nový sňatek v souladu s židovským náboženským právem. Muž musí, jak bylo řečeno výše, předat ženě rozvodový list bez jakéhokoliv vnějšího nátlaku pod sankcí jeho neplatnosti. V postavení aguny se nachází též žena, vdova povinná k levirátnímu sňatku, jejíž švagr pobývá na neznámém místě, či není známo, zda je naživu a rituál *ḥališa* tak není možný.

Do vázaného stavu (*igunu*), se může dostat žena nebo muž. Muž se ocitne v tomto postavení za situace, kdy jeho manželka odmítá přijmout rozvodový list, dokud nebudou stanoveny pro ni výhodnější podmínky rozvodu. Případy muže, aguna, jsou však poměrně řídké.

Vázaný stav přináší ženě řadu omezení a může jí způsobovat psychické útrapy. Žena se dostane do stavu závislosti na manželovi, který rozhoduje o jejím dalším životě. Nemůže sama rozhodnout o svém dalším rodinném životě, není jí dovoleno uzavřít nový sňatek, ani mít děti s jiným mužem. Tito potomci by bez platného rozvodu v souladu s halachou byli považováni za nelegitimní.

---

⁷⁰ Solomon Bennett Freehof, *A Treasury of Responsa*, Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 1963, s. 135–139.

⁷¹ <http://www.haaretz.com/culture/books/a-revolution-unreflected-1.19018>. Poslední přístup 20.července 2012.

Okolnosti, za kterých se žena stane agunou, jsou rozmanité. Vzhledem k vývoji informačních technologií a vědecko-technickému pokroku, se případy zmizení manžela objevují méně často, než tomu bylo v minulosti. Dříve se často žena dostala do postavení aguny z důvodu, že její muž odešel do války nebo na dlouhou plavbu a nevrátil se.

Problémem agunot se zabývají židovští učenci po staletí. Židovské autority 10.–16. století nazírají na propuštění aguny jako na zásluhu, neboť osvobození této ženy chápou jako způsob záchrany života. Učenci se zjevně snažili vyjít vstříc ženě, najít pokud možno řešení její nezavidělné situace, které by bylo v souladu s halachou. V tomto duchu hovoří rabi Šmu'el de Medinat Salonika, žijící v 16. století: „Každá halachická autorita by se měla snažit najít pravidlo pro agunot příznivé a nehledat nesmyslné důvody pro striktní výklad. A toto by měl být cíl pro všechny, kteří se zabývají Tórou.“⁷²

Nejčastějším důvodem, proč muž odmítá vydat své ženě geť, je snaha dosáhnout jeho zadržováním určitého neoprávněného prospěchu, nebo splnění existujících závazků ze strany ženy. V prvním případě manžel požaduje například vyplacení jisté finanční částky výměnou za rozvodový list. Ve druhém případě má na splnění závazku ze zákona nárok, ale způsob, kterým se domáhá splnění takového závazku, je zcela neakceptovatelný. Jedná se například o splacení dluhu nebo o styk s nezletilými dětmi, na který má právo na základě rozhodnutí civilního soudu.

Zcela jinou věcí je, pokud se po uzavření sňatku v souladu s židovským právem manžel zřekne judaismu a má dojít k rozvodu. Muž pak může odmítat vykonávat náboženské rituály související s rozvázáním manželství, a žena tak může zůstat v igunu. Tento problém je spojen s existencí dvojího práva: práva světského a práva církevního (náboženského), v našem případě židovského.

Oba právní systémy jsou autonomní, existují nezávisle na sobě a v případě práva náboženského záleží na každém, zda se na něj jeho normy budou vztahovat, či nikoliv, zda se stane členem církve, respektive náboženské společnosti. Tím se liší od práva světského, kdy každý, kdo se nachází na území státu, je povinen se řídit platnou legislativou.

Za určitých okolností může být žena zbavena nutnosti obdržet platný rozvodový list před uzavřením nového sňatku. Civilní soud ve svém rozsudku deklaruje, že žena nebyla nikdy vdaná a tedy nepotřebuje geť v případě, že se jí podaří prokázat, že její první manžel výslovně odmítl uzavřít manželství církevním způsobem, v souladu s židovským právem.

---

⁷² Aviad HaCohen, *The Tears of the Oppressed*, Jersey City, KTAV, 2004, s. 12.

Tímto odmítnutím vyjádřil, že nehodlá uzavřít manželství podle židovského práva a tedy ani rozvod v souladu s ním nebude vyžadován.⁷³

III.16 Prohlášení za mrtvého

Nevrátil-li se muž v očekávanou dobu domů, bylo možné pouze spekulovat, že je mrtev, a to není pro židovské právo dostačující. Jestliže byla osoba naposledy viděna živá a my nemáme žádné důkazy o její smrti, pak stále věříme, že je naživu, dokud se svědectvím neprokáže opak. Tato presumpce je známa jako *hezkat hajim* – myšlenka, že je třeba udržovat naději (přesvědčení), že osoba je naživu. Pro to, aby se žena mohla znovu provdat, bylo třeba uvolnit předpisy týkající se svědectví (mJev 16:7), stačilo svědectví jedné osoby, že muž zemřel.

Tato ustanovení, týkající se svědčení, požadují pro prokázání dané skutečnosti minimálně dva svědky (Dt 19,15): „Proti nikomu nepostačí jediný svědek, ať už se dotýčný jakkoli provinil či spáchal jakýkoli hřích, jenž se dá spáchat. Výrok musí být potvrzen výpovědí dvou nebo tří svědků.“. Zmírnění ustanovení o podávání svědectví bylo odůvodněno předpokladem, že osoba by nepodala křivé svědectví o skutečnosti, jejíž pravdivost může být velmi snadno ověřena. Pokud svědek neviděl dotyčného muže mrtvého, musel by počítat s možností, že ten se může kdykoliv objevit a tím prokázat jeho křivé svědectví. K prohlášení za mrtvého stačilo pouze písemné svědectví, a to i nežidovských úřadů.

Svědectví samotné ženy ve vázaném stavu o smrti svého manžela může být dostačující. Musí být známo, že žena žila se svým manželem ve šťastném vztahu, ten není nezvěstný z důvodu válečného konfliktu a ona sama se snažila zjistit, zda je její muž naživu či nikoliv, aby mohla odpovědně podat svědectví o jeho smrti, a až poté uzavřít nový sňatek.

Je třeba říci, že existují kategorie žen, které nejsou způsobilé podat svědectví o mužově smrti. Jedná se zejména o jeho matku a dceru z předchozího manželství, u kterých se předpokládá jistá zaujatost vůči snaše, respektive nevlastní matce, a s tím spojená obava, že by svědčily křivě. Obě by totiž raději dle této presumpce viděly tuto ženu vdanou za jiného muže, aby se v případě, že se manžel prohlášený za mrtvého později náhle objeví, stalo nemožné uzavřít nový sňatek s touto ženou. Jak bylo již dříve řečeno, bývalí manželé mohou spolu uzavřít nový sňatek pouze v případě, že v době mezi rozvodem a novým sňatkem, žena nepojala za muže někoho jiného.

K tomu, aby byl muž prohlášen za mrtvého, nedostačuje, dosvědčí-li někdo, že muž například spadl z útesu do moře v místě, kde je velmi hluboké. Stále zde existuje naděje, že se

---

⁷³ David Lieber – Ben-Zion Schereschewsky – Moshe Drori, *Agunah*, in: *Encyclopaedia Judaica* (Michael Berenbaum – Fred Skolnik, eds.), sv. 5, 2007.

neutopil a byl zachráněn. V těchto případech, kdy muž zmizel v důsledku válečného konfliktu či přírodní katastrofy, nebyla situace tak vážná, neboť rabíni byli obvykle poměrně brzy schopni najít řešení a ženu uvolnit pro další sňatek. V nedávné době se tak stalo v roce 1967, kdy izraelská ponorka Dakar zmizela beze stopy, a manželky námořníků se ocitly v postavení aguny. Přestože zde nebyly téměř žádné důkazy o smrti těchto mužů, brzy žádná z těchto žen nebyla ve vázaném stavu.

V případě agunot bylo též připouštěno svědectví osob, k jejichž svědecké výpovědi se obecně nepřihlíželo, otroků a žen. Osvobození bylo možné i na základě *bat kol*, hlasu, který patří někomu, koho nemůžeme vidět nebo identifikovat.

K výše popsané problematice žen, jejichž muž zmizel beze stopy, ale nebylo prokázáno jeho úmrtí, existuje řada responsivní literatury. Rabi Me'ir z Rothenburgu se zabýval následující situací:

Muž odešel do blízké vesnice a měl se vrátit ještě tentýž den domů, nicméně se tak nestalo. V ten den bylo v blízkém lese nalezeno mrtvé tělo muže, který byl zavražděn. Mrtvého nebylo možno identifikovat, neboť tělo bylo roztrháno psy, přesto byly ostatky označeny za tělo muže, který odešel do sousední vesnice a již se nevrátil. Důvodem bylo, že lidé říkali, že byl zavražděn nějaký Žid, zbytky šatu byly určeny jako náležející nezvěstnému a manželka zmizelého muže poznala na mrtvém těle mateřské znaménko svého manžela. Může se tedy žena znovu provdat? Ano, žena může uzavřít nový sňatek. K prohlášení muže za mrtvého sice nedostačuje ani to, že „lidé říkají“, ani nalezení něčího oděvu na mrtvém těle, ale identifikace mrtvého prostřednictvím mateřského znaménka je dostačující.

Jiné responsum rabiho Me'ira se týká zmizelého manžela, kterého příbuzní jeho ženy nechali hledat po okolí. Mezitím přišel do sousedního města křesťan (nežid) a ptal se Židů, proč si nepřišli pro tělo zavražděného Žida do města T (města, kde zmizelý manžel žil), toto tělo leželo na místě X. Křesťan dodal, že za jistý finanční obnos by byl ochoten sám dopravit tělo mrtvého do města T. Židé začali pochybovat o věrohodnosti jeho tvrzení pro účel prohlášení zmizelého muže za mrtvého, protože nežid se zmínil o penězích. Rabi Me'ir odpověděl, že nevidí důvod, proč by zmínka o penězích měla oslabovat tvrzení dotyčného nežida. Tato zmínka jeho svědectví naopak posiluje, vždyť i sám navrhl dokázat pravdivost svých slov. Pokud žádný jiný Žid z města T není nezvěstný, žena zmizelého Žida by měla být uvolněna a může uzavřít nový sňatek. Rabi Me'ir dodává, že četl dopis rabiho Ja'akova ben Mordechaje, kde stojí, že jistý nežid se doznal jednomu Židovi, že zabil manžela dotyčné

ženy. Toto doznání by samo o sobě mělo dostačovat pro uvolnění ženy pro další možný sňatek.⁷⁴

V době nedávné se otázkou, zda lze propustit ženu z vázaného stavu bez jasného důkazu o smrti manžela, zabývali rabíni po holocaustu. V níže uvedeném responsu je klíčovou otázkou, zda lze předpokládat smrt u osob deportovaných do koncentračních táborů. Responsum zní takto:

Toto se týká tisíců žen v postavení aguny, těch, kterým se podařilo uniknout z táborů smrti, Osvětimi apod., které měly sloužit k vyhubení našeho lidu, mladých, starých, dětí a žen. Postup byl následující: když celé rodiny přijely po nevýslovném strádání do těch míst (Osvětím apod.), nacisté je od sebe oddělili, ti, kteří byli posláni doprava, byli dočasně ponecháni naživu, ti druzí, posláni doleva, byli odsouzeni k okamžité smrti. Z těchto lidí, poslaných doleva, cestou, která vedla ke krematoriím, se údajně nikdo živý nevrátil. Zbytek, ponechaný dočasně naživu, byl později též odsouzen k smrti. Pro posvěcení jména Božího tedy zemřelo asi 6 milionů Židů. [...] Podle mého názoru se při řešení této otázky musíme obrátit k případu lidí, kteří se potopili do bezedných hlubin. Pokud se muž potopil do těchto vod, jeho žena nemohla uzavřít nový sňatek. Nicméně není řečeno, že tak je stanoveno navždy a není možné se od tohoto názoru odchýlit. Lze připustit, že tuto otázku mohou posoudit učenci každé generace jinak, a to s přihlédnutím ke konkrétnímu případu, konkrétním okolnostem. [...] Podle toho, co je nám známo, byli lidé zabíjeni takto: nejdříve byla vybrána skupina lidí, kteří byli ihned posláni na smrt, zbytek byl pak rozdělen do táborů a z nich byli lidé průběžně posíláni na smrt. V samotných táborech byli lidé zabíjeni různými způsoby. Ta hrstka, která přežila, pak byla poslána na pochod smrti a mnoho těchto lidí během cesty zemřelo. [...] s ohledem na uvedená fakta lze předpokládat, že přeživší jsou zcela určitě vdovami a měly by být uvolněny z vázaného stavu.⁷⁵

III.17 Následky nového sňatku

Získá-li aguna svolení soudu uzavřít nový sňatek a znovu se vdá, nastane problém, pokud se objeví její první manžel. V tom případě se dostává do postavení vdané ženy, která si vzala jiného muže. Děti z druhého manželství jsou považovány za nelegitimní a je třeba, aby žena

---

⁷⁴ Irving A. Agus, *Rabbi Meir of Rothenburg: his life and his work as sources for the religious, legal and social history of the Jews of Germany in the thirteenth century*, Philadelphia, The Dropsie College for Hebrew and Cognate Learning, 1947, s. 287–288.

⁷⁵ Tamtéž, s. 299–302.

získala geť od obou mužů. Oba se totiž pro ni stávají zapovězenými. Uzavřela nový sňatek v době, kdy její předchozí byl na základě rozhodnutí soudu rozvázán, její manžel se však objevil a nové uzavření sňatku se zmizelým manželem zde není možné. Ve druhém případě není možno uzavřít sňatek s mužem, se kterým se žena dopustila nevěry.

III.18 Historie a navrhovaná řešení, důležitá responsa

Při hledání řešení, jak uvolnit agunot, je největší překážkou, že geť musí muž vydat ze svobodné vůle, prosté jakéhokoliv donucení či nátlaku. Židovské právo, jakožto autonomní právní systém, rovněž odmítá přílišnou intervenci státu.

V minulosti se uplatňovalo donucení k vydání geťu prostřednictvím rabínského soudu, a to obvykle jako poslední možný způsob, jak dosáhnout předání rozvodového listu, pokud se předešlé kroky minuly účinkem. Prostředkem, který se začíná více uplatňovat ve 20. století, je užití principu *kidušej ta'ut*. Tato zásada je založena na principu *meķa ta'ut*, který stanoví, že obchodní transakce se stává neplatnou, bylo-li její uzavření založeno na omylu. Pokud by určitá informace byla straně známa, smlouvu by neuzavřela.

Kidušej ta'ut se týká vady nebo omylu při uzavírání manželství, spočívající v určité informaci, která nebyla poskytnuta, přičemž pokud by poskytnuta byla, zřejmě by druhá strana do manželství nevstoupila. Musí být dodržena podmínka, že strana žádající o rozvázání manželství, nesměla o této vadě před svatbou vědět, ačkoliv zde vada již v okamžiku uzavření sňatku byla. Bez zbytečných průtahů po zjištění nedostatku musí být přerušeno manželské soužití. Za splnění těchto podmínek je možné vynucovat předání geťu nebo prohlásit, že manželství vůbec nevzniklo, a to přesto, že pár sám sebe pokládal za sezdaný.

Vada se může objevit jak na straně manžela, tak manželky. Objeví-li se nedostatek na straně ženy, je výslovně stanoveno, že manželství může být zneplatněno *ab initio*. V případě závažného nedostatku na straně muže je pak možné vynucení geťu ze strany bejt dinu. Responsa řeší též otázku, zda se za nedostatek na straně manžela považuje i určitý problém jeho bratra, potenciálního povinného k levirátnímu sňatku či rituálu *ħaliķa*. Je-li tento v době uzavření sňatku apostatou a žena by o této skutečnosti věděla, je možné, že by do manželství nevstoupila.⁷⁶

Manželství může být zneplatněno na základě fyzické vady či závažné choroby, o které žena v okamžiku uzavření sňatku nevěděla. Mezi tyto nedostatky patří závažné onemocnění typu epilepsie, slepota či impotence. V případě slepoty se učenci zabývají v responsech

---

⁷⁶ Aviad Hacohen, *The Tears of the Oppressed*, Jersey City, KTAV, 2004, s. 45.

otázkou, zda ta je dostatečným důvodem pro vynucování geṭu. Někteří se domnívají, že nikoliv, neboť neznemožňuje manželský styk a existují i ženy, které milují své nevidomé muže a tento handicap pro ně není důvodem k rozvodu.⁷⁷

Epilepsie jakožto závažná choroba, která je důvodem ke zneplatnění manželství, je předmětem responsa rabiho Šwi Hirsche Orensteina, působícího v 19. století v Brisku, Varšavě a Lvově. Skutková stránka byla následující: o svatební noci vyšlo najevo, že manžel trpí epilepsií. Následující den spolu šli do Kuvrinu a žena požadovala geṭ. Nicméně s manželkou probralo její situaci pár lidí a ona se rozhodla pouze zajít k Maharamovi, který jí dal amulet s tím, že se manžel uzdraví. Žena se uklidnila a pár spolu žil dalších šest týdnů. Po Pesachu muž odcestoval do Vilna, kde dostal místo melameda. Uplynuly dva týdny, dostal epileptický záchvat a zemřel. Muž měl bratra a tak byla žena povinná k rituálu *ḥališa*. Nicméně pobyt švagra nebyl znám a šířily se zvěsti, že je mrtev.

Rabi Orenstein založil své responsum, hovořící ve prospěch ženy a tedy její propuštění, na dvou předpokladech. Prvním je presumpce, že bratr zemřelého manžela je skutečně mrtev a ona může uzavřít nový sňatek. Pokud by tento důvod neobstál a ukázalo by se, že bratr zemřelého je naživu, pak by bylo možné zneplatnit manželství na podkladě *ḳidušej ta'ut*. Věděla-li by žena při uzavírání sňatku, že její nastávající trpí epilepsií, do manželství by nevstoupila.

Rabi Orenstein dochází k závěru, že v případě závažných fyzických nedostatků se neuplatní presumpce, že žena je spokojená s kýmkoliv, jakýmkoliv manželem. Uzavírá-li člověk sňatek, je to podobné, jako když uzavírá obchod. Při obchodní transakci požaduje, aby prodávaná věc byla v dobrém stavu a prosta vad. V případě uzavírání manželství tato skutečnost není ovlivnitelná. Dotyčnému je pak jisté jednání chorobou znemožněno a neuplatní se předpoklad, že žena si přeje být vdaná za jakoukoliv cenu, bez ohledu na zdravotní stav manžela.⁷⁸

Podobně jako v případě fyzické vady může být manželství zneplatněno na podkladě *ḳidušej ta'ut* z důvodu duševní choroby. Hlavním problémem zde zůstává skutečnost, že v případě, že je osoba stížena duševní chorobou, není způsobilá k právním úkonům, tedy není schopna předat geṭ. Rabi Moše Feinstein, činný ve 20. století v New Yorku, se zabýval případem ženy, jejíž manžel trpěl duševní chorobou. O této skutečnosti žena v okamžiku uzavření sňatku nevěděla, nicméně pár týdnů po svatbě muž náhle zmizel a byl nalezen v domě svého otce ve stavu neschopném běžného života. Zřejmě trpěl paranoiou či obdobnou

---

⁷⁷ Tamtéž, s. 46–48.

⁷⁸ Tamtéž, s. 48–49.

poruchou. Lékaři konstatovali, že je duševně nemocen a býval hospitalizován ještě před uzavřením sňatku.

Rabíni z Baltimoru žádali o potvrzení své domněnky, že žena by měla být propuštěna na základě principu, že pokud by o mužově duševní chorobě věděla v době uzavření manželství, se sňatkem by nesouhlasila. Rabi Feinstein nejprve odkázal na to, že osoba stížená duševní chorobou vůbec není schopna vstoupit do manželství. Oporu pro své tvrzení našel ve stanovisku učenců, jak je uvedeno v traktátu Jevamot, a to, že osoba duševně nemocná nemůže uzavřít manželství, neboť by to odporovalo principu, že „nikdo nemůže žít s hadem na tomtéž místě.“

Nicméně v tomto případě byla problémem hlavně skutečnost, že muž nebyl schopen dát své ženě geṭ. Jeho duševní choroba byla natolik vážná, že znemožňovala manželské soužití, a proto rabi Feinstein rozhodl, že manželství by mělo být zneplatněno na základě principu, že v době uzavření sňatku si žena nebyla manželovy choroby vědoma, kdyby tomu tak bylo, jistě by do manželství nevstoupila. Nejprve tedy rabi Feinstein zvažoval možnost, že geṭ by měl být vynucen a tedy manželství bylo uzavřeno, poté se přiklonil k závěru, že manželství vůbec nevzniklo a mělo by tak být prohlášeno na základě principu *kidušej ta'ut*.

Žena se mohla dostat do stavu aguny také v případě, že její manžel byl odsouzen k trestu odnětí svobody. Rabi Aron Levin, žijící v 19. století, byl dotázán, zda je možné propustit ženu, jejíž manžel se dopouštěl již před uzavřením manželství trestné činnosti a skrýval před ní tuto skutečnost. Pár uzavřel církevní i občanský sňatek. Krátce po svatbě byl manžel uvězněn. Muž byl donucen k civilnímu rozvodu, ale odmítl dát své ženě geṭ.

Rabi Levin založil své responsum, příklánějící se k propuštění ženy, též na formální stránce uzavírání sňatku, a to, že svědci neslyšeli celou formuli předříkávanou při zasnoubení. Hlavním důvodem, proč by mělo být manželství zneplatněno, byl fakt, že pokud by si žena při uzavření sňatku byla vědoma skutečnosti, že její muž se dopouští trestné činnosti (zřejmě kuplířství), manželství by neuzavřela. Zde se neuplatní předpoklad, že žena žije raději v jakémkoliv manželství, než sama. Není možné dovozovat, že by žena dala přednost životu se zločincem a v permanentním strachu, kdy bude zatčen či čeho se dopustí, před životem o samotě.

Halacha se v případě agunot zabývá také případem odpadlictví od víry. Již ve středověku se stávalo, že muž po sňatku konvertoval k islámu či ke křesťanství, přesto se tento problém se stal markantním až s emancipací a tím, jak se Židé stávali občany státu. Židovské právo řeší případy, kdy se žena provdala za muže, který byl již v okamžiku sňatku

apostatou, anebo jinou variantu, kdy manžel zemřel bezdětný a ona byla povinna k levirátnímu sňatku s jeho bratrem, který byl apostatou.

Pro řešení je třeba se vypořádat s otázkou, zda apostata zůstává Židem či nikoliv. Většina zastává názor, že odpadlík zůstává Židem a tedy rozvodový list je nutný k platnému rozvázání manželství v souladu s halachou. Menšinový pohled je ten, že apostata není Židem a pokud uzavře manželství se Židovkou, k jeho rozvázání není geṭu třeba, neboť k rozvodu manželství s nežidem není nutný rozvodový list.

V případě, že muž je stále považován za Žida, je možné prohlásit manželství za neplatné z důvodu, že pokud by žena věděla, že uzavírá sňatek s apostatou, zřejmě by nevyslovila s takovým sňatkem souhlas. Nicméně pražský rabín Ezechiel Landau zastává názor, že i pokud si žena nebyla vědoma, že uzavírá sňatek s apostatou, provdala se za Žida a do okamžiku obdržení geṭu zůstává agunou.⁷⁹

Odpadlictvím od víry se zabývá ve svém responsu také rabenu Tam. Jednalo se o případ ženy, která se chtěla rozvést s apostatou. Ten může dát geṭ, neboť toto jeho právo odpadnutím od víry nezaniká. Neplatnost geṭu zde byla namítána z důvodu, že byl podepsán svědky až po předání ženě. Rabenu Tam se s tímto problémem vypořádal tak, že dle jeho názoru, když řekl muž písaři „napiš geṭ“ a svědkům „podepište jej“, tak pravděpodobně nezamýšlel odložit rozvod až do okamžiku, kdy bude geṭ podepsán. Další námitkou u rozvodového listu předaného apostatou bylo, že geṭ je, dle mínění rabi Jom Ṭova, neplatný, neboť zde není uvedeno křesťanské jméno apostaty. Rabenu Tam píše:

Tvrdíš, že geṭ je neplatný, protože v něm nestojí křesťanské jméno odpadlíka. Je to nesmyslná námitka. I pokud by zde jeho nové jméno bylo uvedeno, oba víme, že tito odpadlíci jsou pojmenováni tak, aby význam tohoto jména se Židům vysmíval. [...] V našem případě je Menḥem zván nově Melah em (hádavý). Všichni ti, kteří se s ním stýkají od dětství, ho znají jako Menḥema, nikoliv Viléma (Guillauma), i pokud by toto jméno znali, nepoužívali by ho....kolik apostatů se rozvedlo se svými ženami a nikdy nebyla v geṭu uvedena jiná jména, než ta židovská, neboť tak byli Židy zvaní. [...] To, že většina křesťanů dnes dotyčné oslovuje jinými jmény, zůstává pro židovské právo bez významu. Jméno, které je užíváno většinou Židů se počítá, neboť ten, kdo se rozvádí, je jedním z dětí Izraele.

---

⁷⁹ Tamtéž, s. 64–65, 76–78 a 79–80.

Dále rabenu Tam uvádí příklady, kolik rozvodů proběhlo ve Francii s apostatou a nikdy nebylo v rozvodovém listu uvedeno jejich křesťanské jméno. Dle jeho názoru jsou tedy argumenty těch, kteří napadají platnost getu, bezpředmětné.⁸⁰

Nejčastějším důvodem, proč se žena ocitne v postavení aguny, je, že manžel odmítá vydat get, dokud nezíská nějaký prospěch. Zejména v zemích, kde existuje možnost uzavřít občanský sňatek, se pak přidává problém, že civilní soud vysloví rozvod manželství, ale dle židovského práva k rozvázání manželství nedošlo. Stát se pak snaží zamezit vymáhání neoprávněného prospěchu prostřednictvím zadržování getu. Tuto otázku se snažili vyřešit zákonodárci ve Spojených státech, ve státě New York. Za tímto účelem byly vydány dva zákony, takzvané New York Get Laws.

První z těchto zákonů byl vydán roku 1983 a stanovil, že osoba, která nevydá rozvodový list, ztrácí možnost uspořádat vzájemné vztahy tak, jak je to možné v civilním rozvodovém řízení. Tento zákon byl kladně přijat ortodoxními rabíny a organizacemi bojujícími za práva žen, ale byl odmítnut reformním hnutím, které považuje za nemožné ukládat plnění náboženských rituálů americkým občanům.

Druhý New York Get Law je z roku 1992 a stanoví, že nepředání rozvodového listu je okolností, kterou soud bere v úvahu při rozhodování o vypořádání společného jmění manželů při civilním rozvodovém řízení. Objevily se námitky proti tomuto zákonu, že vynucuje na muži rozvod, a tak je zde nebezpečí, že rozvodový list bude neplatný. Nicméně tento zákon neříká, že soud bude vynucovat náboženský rozvod, ale bude požadovat, aby muž odstranil veškeré překážky, které by bránily novému sňatku. Tyto překážky jsou shodné s těmi, které brání novému uzavření sňatku podle zásad zastávaných tím, kdo vedl obřad. V případě židovského rozvodu se tedy bude jednat o nutnost předat rozvodový list. Předání rozvodového listu je vyžadováno soudem za účelem vypořádání společného jmění manželů pouze v případě, kdy manželství bylo uzavřeno před rabínem ortodoxního nebo konzervativního směru.

Důvodem vydání těchto zákonů byla též snaha zrovnoprávnit ortodoxní ženy s ostatními, neboť všechny mají rovné právo na rozvod a započítí nového života. Tyto zákony vyjadřují zájem státu na fungujícím a stabilním rodinném životě. Právo na zvolení si svého životního partnera a založení rodiny je součástí práva na soukromí a stát má zájem, aby tohoto práva požívali všichni občané.

---

⁸⁰ Solomon Bennett Freehof, *A Treasury of Responsa*, Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 1963, s. 35–40.

III.19 Současný Izrael

Jedním z navrhovaných řešení je uzavření předmanželské smlouvy, nebo smlouvy obsahující rozhodčí doložku ve prospěch určitého rabínského soudu. Na základě předmanželské smlouvy by byl muž povinen nést finanční závazky vztahující se k manželství, dokud nepředá geť.

Předmanželská smlouva zakládá určité finanční závazky manžela vztahující se k manželství, ze kterých se může vyvázat pouze předáním geťu. Neobsahuje zmínku o rozvodu, spíše o povinnostech, které oběma stranám vznikají a zanikají až rozvázáním manželství. Předmanželská smlouva může znít následovně:

Já, níže podepsaný, budoucí manžel, se zavazuji vyživovat svoji budoucí žen v souladu s židovským náboženským právem. Jestliže, chraň Bůh, z jakéhokoliv důvodu ukončíme naše manželské soužití, pak mi vzniká povinnost platit své ženě ... šekelů denně, počínaje...následujícím po dni uzavření našeho sňatku, na stravu a vyživovat ji od okamžiku přerušení našeho manželského soužití, po celou dobu trvání manželství za jakýchkoliv okolností a to i v případě, že má jiný zdroj příjmu. Vzdávám se svého halachou založeného práva na příjem své ženy po dobu, kdy bude oprávněna pobírat výše zmíněnou částku.

Po dobu trvání manželství, pokud žena souhlasí, že ji muž bude živit, je povinna odevzdávat mu svůj příjem. Halacha nezakazuje muži, aby se tohoto svého práva jednostranně vzdal.⁸¹ Předmanželská smlouva je jedním z možných řešení, neboť nehovoří explicitně o nutnosti předat geť, a tak není ohrožena platnost rozvodového listu.

V nedávné době bylo uznáno, že zadržováním rozvodového listu vzniká ženě nárok na odškodnění. Jerusalem Family Court rozhodl, že pokud na základě soudního rozhodnutí má žena nárok na geť a manžel zůstává nečinným, pak vzniká ženě nárok na odškodnění za vzniklou újmu. Ta spočívá ve skutečnosti, že zadržováním geťu bylo porušeno právo ženy na seberealizaci, její důstojnost a svobodné rozhodování o vlastním životě. Byla jí způsobena psychická újma, byla odsouzena k životu o samotě, bez možnosti zvolit si nového životního partnera.⁸²

Přelomovým rozhodnutím v této oblasti bylo rozhodnutí telavivského okresního soudu z roku 2011, které bylo prvním případem, kdy odvolací soud potvrdil rozhodnutí soudu I.

---

⁸¹ Michael J Broyde, *Marriage, Divorce and the Abandoned Wife in Jewish Law*, Hoboken, Ktav, 2001 s.66–68.

⁸² FF 19270/03 *Anon. v. Anon.*, 24.12.04, <http://www.haaretz.com/weekend/magazine/suing-for-their-freedom-1.357876>. Poslední přístup 20. července 2012.

stupně v této věci. Jednalo se o případ ženy, která se provdala ve 24 letech, její manželství nefungovalo, přesto jí manžel odmítal vydat geť po dobu 16-ti let. Soud jí přiznal nárok na odškodnění 700 tisíc šekelů. Soudce své rozhodnutí odůvodnil následovně:

Tato žena byla držena jako rukojmí svým manželem, který neměl žádný důvod ji takto uvěznit, učinil tak pouze proto, že s ním uzavřela sňatek. Poškozená měla nárok na vydání geťu od chvíle, kdy o něj požádala, odvolatele pojala za manžela ve věku 24 let, manželství fungovalo pouze tři měsíce. Dnes je poškozené 40 let a stále trpí krutým chováním odvolatele, který jí brání a brání v užívání si radostí života, založení rodiny a v neposlední řadě mít děti. Hovoříme o neskutečné újmě, která vzrůstala každým dnem. Jeho počínání je nemorální a v rozporu se základním zákonem o lidské důstojnosti a svobodě.⁸³

Možnost, že bude muž za zadržování rozvodového listu povinen uhradit vzniklou újmu, může působit na muže, aby předal geť co nejdříve. Rabínské soudy dříve ale spíše vystupovaly proti této možnosti. Abraham Weiss, obhájce působící u rabínského soudu, zdůvodnil toto počínání soudu tak, že rozvod musí proběhnout v souladu s halachou, židovské právo je neměnné a navrhuje řešit problematiku agunot jiným způsobem. Rodina je velmi důležitou společenskou jednotkou a je třeba, aby na ni společnost takto pohlížela. Lidé nedostatečně využívají možnosti uzavřít předmanželskou smlouvu, jejíž uzavření je v souladu s židovským náboženským právem a zejména v případě druhého a dalšího manželství je velmi efektivní.⁸⁴

---

⁸³ <http://www.jpost.com/NationalNews/Article.aspx?id=206488>. Poslední přístup 20. července 2012.

⁸⁴ <http://www.haaretz.com/weekend/magazine/suing-for-their-freedom-1.357876>. Poslední přístup 20. července 2012.

Závěr

Situace žen, které se ocitly ve vázaném stavu je velmi obtížná a i přes neutuchající snahy nalézt uspokojivé řešení, které by těmto ženám pomohlo, stále existují případy, kdy aplikace výše zmíněných způsobů řešení není možná, anebo se míjí účinkem. Je zřejmé, že se vždy budou objevovat případy, jejichž řešení bude halachicky nemožné.

Možnost využití principu *kiduše'i ta'ut* je omezována na vadu, která se objevila již před uzavřením sňatku, ale nastávající manželka o ní nevěděla. Nové vědecké výzkumy dokazují, že možnost, že bude někdo páchat trestnou činnost, dopustí se násilí, či se bude svým blízkým mstít, je podmíněna též jeho zážitky z dětství. V tomto případě by bylo možné využít aplikaci této zásady i na vady, které se vyskytly až po uzavření manželství a zjevně neexistovaly před uzavřením sňatku. Pokud někdo začne páchat trestnou činnost až po sňatku, je možné dovodit, že již před jeho uzavřením zde existovaly jisté sklony této osoby k nezákonnému jednání, mající kořeny právě v jejím dětství.

Varianta uzavření předmanželské smlouvy, která nepřímo vynucuje rozvodový list tak, aby nebylo možné zpochybnit jeho platnost, se zdá být dobrým řešením. Na druhou stranu ne všechny páry jsou ochotny tuto smlouvu uzavřít a vždy se mohou objevit případy, kdy muž bude raději vyplácet své ženě výživné, než aby ji propustil.

V současné době je zde také problematika rovnosti pohlaví a rovného požívání lidských práv a svobod. Žena, která žije v igunu, není schopna svobodně rozhodovat o svém dalším životě, na rozdíl od svého manžela, na jehož rozhodnutí je odkázána, nemůže uzavřít nový sňatek, či alespoň mít děti z nového vztahu. Ty by, na rozdíl od potomků manžela, nebyly dle židovského náboženského práva legitimními. V tomto případě můžeme těžko hovořit o rovnosti pohlaví. Židovské náboženské právo se zde dostává do kolize s požadavky moderní společnosti.

Je třeba, aby židovská společnost a rabíni více tlačili na muže a ti pod společenským tlakem, možností faktického vyloučení ze života komunity a ztráty styku se svými přáteli, propustili ženy a umožnili jim žít život dle jejich představ. Tento společenský tlak a všímavost k problémům druhých by vedla i ke zlepšení psychického stavu agunot, které se často cítí ve svém údělu osamoceny.

Židovská společnost si musí uvědomit, že problém těchto žen není pouze jejich záležitostí, ale věcí, která tíží celou židovskou společnost. Je nutné poznamenat, že vdaná žena požívá lidské důstojnosti a není možné ji označit za zcela závislou na jejím manželovi. Nicméně, jak poznamenává Ruth Halperin-Kaddari, je obtížné snažit se pomoci agunot a najít

řešení jejich problému, když se vedoucí ortodoxní rabíni odmítají účastnit konferencí za tímto účelem svolaných.⁸⁵

---

⁸⁵ Ruth Halperin – Kaddari, „Tav lemeitav tan du mi-lemeitav armalu“ :an analysis of the presumption, Edah 4.1, 2004, http://www.edah.org/backend/JournalArticle/4_1_kaddari.pdf.

Seznam použité literatury

- Agus, Irving, A., *Rabbi Meir of Rothenburg: his life and his work as sources for the religious, legal and social history of the Jews of Germany in the thirteenth century*, Philadelphia, The Dropsie College for Hebrew and Cognate Learning, 1947.
- Black, H., C., *Blackův právníký slovník*, Praha, Victoria Publishing a.s., 1993.
- Bleich, David, J., *Contemporary Halakhic Problems*, sv. 5, Southfield, KTAV, 2005.
- Brody, Robert, „The Talmud in the Geonic Period“, *Printing the Talmud: From Bomberg to Schottenstein*, Ed. Sharon Lieberman Mintz and Gabriel M. Goldstein. New York: Yeshiva University Museum, 2005, s. 29–35.
- Broyde, Michael J., *Marriage, Divorce And the Abandoned Wife in Jewish Law*, Hoboken, Ktav Publishing House; 2001.
- Cobin, David M., „Jewish Divorce and the Recalcitrant Husband: Refusal to Give a *Get* Intentional Infliction of Emotional Distress“, *Journal of Law and Religion*, 4, (1986).
- Cohen, Abraham, *Talmud pro každého*, Praha, Sefer, 2006.
- Cwik, Marc S., „The Agunah Divorce Problem In Jewish Society: Exploring The Possibility Of An International Law Solution“, *Wisconsin International Law Journal*, 17 (1999), č. 1, s. 109–144.
- Čech, Pavel, Sládek, Pavel, Transliterace a transkripce hebrejštiny: základní problémy a návrhy jejich řešení“. *Listy filologické* 132 (2009), 305–339.
- Davis, Joseph, „The Reception of the Shulhan ‘Arukh and the Formation of Ashkenazic Jewish Identity“, *AJS Review* 26 (2002), č. 2, s. 251–276.
- Elon, Menahem, *Jewish Law: History, Sources, Principle*, Philadelphia, The Jewish Publication Society, 1994.
- Epstein, Louis, M., *Marriage Laws in the Bible and the Talmud*, Cambridge, Harvard University Press, 1942.
- Freehof, Solomon, Bennett, *A Treasury of Responsa*, Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 1963.
- Goldstein, Bluma, *Enforced Marginality: Jewish Narratives On Abandoned Wives*, Berkeley, University of California Press, 2007.
- Grossman, Avraham, *Legislation and Responsa Literature, The Sephardi Legacy*, sv. 1, ed. H. Beinart, Jerusalem, Magnes Press, 1992.
- Hacohen, Aviad, *The Tears of the Oppressed*, Jersey City, KTAV, 2004.

- Halbertal, Moshe, „What is the Mishneh Torah? On Codification and Ambivalence“, in Jay Michael Harris (ed.), *Maimonides After 800 Years: Essays on Maimonides and His Influence*. Distributed by Harvard University Press, 2007, s. 82–110.
- Halperin-Kaddari, Ruth, *Women in Israel, A State of Their Own*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2004.
- Halperin-Kaddari, Ruth, „Tav lemeitav tan du mi-lemeitav armalu“: an analysis of the presumption, *Edah 4* (2004), č. 1, s. 1–24.
- Haut, Irwin, *Divorce in Jewish law and life*, New York, Sepher Hermon Press, 1983.
- Higer, Mosheh, *Husband and Wife in Israeli Law*, Harry Fischel Institute for Research in Talmud and Jurisprudence, 1985.
- Judaismus, křesťanství, islám* (Helena Pavlincová – Břetislav Horyna, eds.), Olomouc, Nakladatelství Olomouc, 2003.
- Lieber, David – Ben-Zion Schereschewsky – Moshe Drori, *Encyclopaedia Judaica* (Michael Berenbaum – Fred Skolnik, eds.), Detroit, Macmillan Reference USA in association with the Keter Pub. House 2007.
- Laws of the State of Israel: Authorized Translation from the Hebrew*, Volume 34, Jerusalem, Government Printer, Israel (1948–1989).
- Mahler, Raphael, *Jewish Emancipation, A Selection of Documents by R. Mahler*, Pamphlet Series, Jews and the Post-War World, sv. 1, New York, The American Jewish Committee, 1941.
- Newman, Ja'akov; Sivan, Gavri'el, *Judaismus od A do Z*, Praha, Sefer, 1992.
- Oesterley, W. O. E, *A Short Survey of the Literature of Rabbinical and Mediaeval Judaism*, New York, Burt Franklin, 1920.
- Pavlát, Leo; Fiedler, Jiří; Šedinová, Jiřina a kolektiv, *Židé – Dějiny a kultura*, Praha, Kliment a Mrázek, 1997.
- Pěkný, Tomáš, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, Praha, Sefer, 1993.
- Pět knih Mojžíšových* (přel. Efraim Sidon), Sefer, Praha, 2012.
- Rabbinical Courts Jurisdiction Law, Marriage and Divorce Law 5713 – 1953).
- Sládek, Pavel, *Malá encyklopedie rabínského judaismu*. Praha, Libri, 2008.
- Sládek, Pavel, *Raši (1040 – 1105): vznik biblického komentáře ve frankoporynských židovských centrech*, Praha, Academia, 2012.
- Sládek, Pavel, „Širší kontext pražské židovské renesance“, in Jiřina Šedinová a kol., *Dialog myšlenkových proudů středověkého judaismu*, Praha, Academia, 2012.

Soloveitchik, Haym, „Catastrophe and Halakhic Creativity: Ashkenaz -1096, 1242, 1306 and 1298“, *Jewish History* 12, (1998), č. 1, s. 71–85.

Stemberger, Günter, *Talmud a midraš*, Praha, Vyšehrad, 2011.

Talmud Bavli/ Tractate Gittin, sv 1, NY, Mesorah Publication Ltd, 1993, 2001.

Ta-Shma, Israel, „Halakhah, Reality and the Concept of Historical Change“, in *Creativity and Tradition: Studies in Medieval Rabbinic Scholarship, Literature and Thought*, Cambridge, Harvard University Center for Jewish Studies, 2007, s. 1–36.

Twersky, Isadore (ed.), *A Maimonides Reader*, West Orange, N.J.: Behrman House, 1972.

Weiss Halivni, David, *Peshat and Drash: Plain and Applied Meaning in Rabbinic Exegesis*, NY, Oxford University Press, 1991.

Elektronické zdroje:

http://review.society.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=61&Itemid=2

<http://www.mfa.gov.il/MFA/Facts+About+Israel/History/HISTORY-+Foreign+Domination.htm>

<http://www.jewishencyclopedia.com>

<http://www.talmidim.cz/misna/>

<http://www.haaretz.com/culture/books/a-revolution-unreflected-1.19018>

http://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/632169/jewish/Shabbat-in-Space.htm

<http://www.myjewishlearning.com/>

<http://www.biblegateway.com/passage/?search=Dt%2025:5-10&version=B21>

<http://www.israelinsurancelaw.com/contract-laws/bailees-law-1981.html>

<http://www.geocities.com/savepalestinenow/israelaws/fulltext/lawadministrationord.htm>

<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/historie/vesela.pdf>

<http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/C7AAE196F41AA055052565F50054E656>

http://www.zidovskehrbitovy.cz/index.php?id_cat=120&new=2566

<http://www.knesset.gov.il/>

<http://www.zakonycr.cz/seznamy/094-1963-sb-zakon-o-rodine.html>